

Nyugatplusz

III. évfolyam 4. szám

ALAPÍTÓK: RAFFAI FERENC, SZABÓ ZOLTÁN ATTILA (FŐSZERKESZTŐ)
FŐVÉDNÖK: KONYÁRI JÁNOS • ARCULAT: KOVÁCS GÁBOR

újnyugat

IRODALMI KÖR

A nyolcvanéves TŐZSÉR ÁRPÁD verseivel

SCHWALM ZOLTÁN: Modern ivónóta • HEGYI BOTOS ATTILA: Az égisz érő paszuly (Ősök imája) •
KÖVES ISTVÁN: Tesla a Városligetben • BOZÓK FERENC: Hideg szonett • HEKL KRISZTINA: Mecset tíz •
PETŐCZ ANDRÁS: Az öregem naplója • SIPOS LAJOS: „... társadalmon kívüli lény vagyok...” – Berda Józsefről
• FILIP TAMÁS: Álmodok aranyát • DEBRECZENY GYÖRGY: jö nekem itt • MOLNÁR JÓZSEF: Víziók • BÍRÓ JÓZSEF:
Weihnachten • TÉPŐ DONÁT: Pulzus • BARABÁS SZILVIA: Felejthetetlen... • AGÓCS SÁNDOR: Két életet élt

In memoriam

FODOR ÁKOS

A Nyugatplusz
megjelenését támogatta:

BELVÁROS
A JÖVŐ VÁROSA

Valóság és Igazság

Nem érdekel, hogy
tényleg hideg van-e most
– csak az, hogy fázam.

BUDAPEST

HU ISSN 2064 2458

Ára: 950 Ft
15004

nka
Nemzeti Kulturális Alap

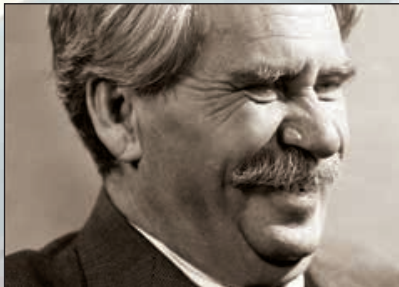
9 772064 245802

Legendák nyomában XV-XIX.

2015. október - 2016. február

Irodalmi Szalon

Az Újnyugat Irodalmi Kör és a József Attila Színház közös sorozata

„A tűznek
nem szabad kialudni”

In memoriam

Mórícz Zsigmond

Ujréti László, Dóka Attila

2015. október 26.

Pest, Buda, Nyugat,
Újnyugat

Kávéházi est

Budapest napján

Kocsis Judit, Dóka Attila

2015. november 17.

Futballhősök
az irodalomban

„Irodalmi rangadó”

Rékasi Károly, Tépő Donát

2015. december 8.

2016. január: Legendák nyomában XVIII.

„A víg ember bús meséi” – In memoriam Krúdy Gyula

2016. február: Legendák nyomában XIX.

„A nap születése” – In memoriam Pilinszky János

A sorozatban közreműködnek – a teljesség igénye nélkül:

Dóka Attila, Fehér Anna, Kocsis Judit,

Láng József, Nemcsák Károly, Tóth Enikő,

Ujréti László, Zöld Csaba, Tépő Donát

Sorozatszerkesztő, művészeti vezető: Szabó Zoltán Attila

Képek: Nyugat Plusz, Amdala.hu, Benjifoto

JÓZSEF ATTILA
SZÍNHÁZ

újnyugat
IRODALMI KÖR

EZERJÓ ..... 4.	Pulzus (Tépő Donát) Pérez (Szeivolt István) nahát, mekkora sóhaj (Debreczeny György)
Estefelé (Kéring Gábor) Modern ivónóta (Schwalm Zoltán) Az égig érő paszuly – Ősök imája (Hegyi Botos Attila) Tesla a Városligetben (Köves István) Hídeg szonett (Bozók Ferenc) Mecset tíz (Hekl Krisztina)	
MESEBESZÉD ..... 10.	MANÉZS ..... 30.
Ó, Orpheusz – Hommage á Hamvas Béla (Tózsér Árpád) Az öregember naplója (Petőcz András)	elég (Horváth Gábor Miklós) Felejthetetlen... (Barabás Szilvia) (Ön)súlytalanság (Csontos Márta) Két életet élt – Turcsány Péter emlékére (Agócs Sándor) Golgota (Szepesi Zsuzsanna) Holtvágányról – Nagy László nyomán (Pásztor Attila) Badacsony (Gágyor Péter) Átlépés (Novák Valentin) Hölderlin a toronyszobában (Tózsér Árpád)
ESSZÉ ..... 12.	
„...társadalmon kívüli lény vagyok...” – Berda Józsefről (Sipos Lajos)	
ÁRNY-JÁTÉK ..... 22.	LÁTÓTÉR ..... 36.
Álmok aranyát (Filip Tamás) jó nekem itt (Debreczeny György) Kegyelem (Barabás Szilvia) Víziónok (Molnár József) Lepihenni (Karácsony Tamás)	„Szívem szabad madarának...” (Erdélyi Melinda) Szilágyi Tibor kalandjai (Spangel Péter)
VADNYUGAT ..... 24.	BELVÁROSI CSODÁK ..... 39.
Weihnachten (Bíró József)	Élet / képek (Schwalm Zoltán) Téltánc (Bozók Ferenc)

Nyugatplusz 12.

Független szépirodalmi folyóirat

III. évfolyam 4. szám · 2015 TÉL

Fővédnök: Konyári János

Alapító-főszerkesztő:

Szabó Zoltán Attila

Lapigazgató: Raffai Ferenc

Művészeti vezető: Kovács Gábor

Olvasószerkesztő: Spangel Péter

Grafika: Kisteleki Dóra

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Petőcz András (elnök),
Bolemant László, Kálloy Molnár Péter

Szerkesztőségi e-mail:

happycaoffice@gmail.com

*Külön köszönet Juhász Melindának,
Miske Emőnek, Gulyás Györgynek és
Podonyi Hedvignek. Címlapfotó:
Bolemant László*

Felelős kiadó: Major Bt.

2083 Solymár, Major utca 29.

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A folyóiratban megjelentetett művek csak a szerző, illetve a kiadó írásbeli engedélyével sokszorosíthatók. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 36. § (2) bekezdésében foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül.

Kapcsolat: raffai.f@gmail.com

Az Újnyugatos művészek fogadóórája:
minden hónap utolsó péntekén 16
órától a Hadik Kávéház újnyugatos
törzsszertalánál.

A Nyugat Ma első száma

2010. október 23-án jelent meg.

© Szabó Zoltán Attila

Az Újnyugat Irodalmi Kör bejegyzése:

2012. november 12.

Nyomdai munkák:

Tama Solutions Kft.

Terjesztés: Lapker Zrt.

1097 Budapest, Táblás u. 32.

Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság

1089 Budapest, Orczy tér 1.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Hírlap Igazgatóság,

Postacím: 1900 Budapest

Előfizethető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél,
valamint megrendelhető e-mail-en:
hirlapelofizetes@posta.hu címen és
telefonon a 06-80/444-444 számon.

A lap előfizethető közvetlenül a kiadónál is.
nyugatplusz@majorbt.hu

Kiemelt alternatív terjesztési pontok:

Alexandra-könyvesboltok, Írók Boltja.

A lap kapható a Lapker Zrt. és

a Magyar Posta hálózatában.

Az áruhelyek részletesen megtalálhatók
a lap Facebook oldalán.

**Előfizetéssel és terjesztéssel
kapcsolatos egyéb információ:**

raffai.f@gmail.com

HU ISSN 2064-2458

A Nyugatplusz következő száma

2016. március 1-jén jelenik meg.

KÉRINGER GÁBOR

Estefelé

Kopnak a színek,
tompul a fény is,
keskeny,
szürke csík
a konyha falán.
Kint még
táncol az alkony,
jegyenye rezzen
bor kotyogásban,
jobbra tekint a
dupla boltív:
dombkatedrális,
felhőangyal,
tárt karú Krisztus
a fák tetején.

SCHWALM ZOLTÁN

Modern ivónóta

Kávéházak, eszpresszók, bisztrók, kocsmák,
bárban hagyott csészealjak, cinkos kis fruskák,
billentyűk, sanzonok, gépzene, halk dobok,
pislákoló laptopokba száműzött vak sorok,
borsos borraivaló, gyertyafény, ledlámpa,
kávés katicán semmiblúz; poszteren: meggyárka,
kispohárban gin lötyög, zsiráfnyakú a koktél,
rendelhetsz rozét is! – extra hűségpontér’.

Kávéházak, eszpresszók, bisztrók, kocsmák,
bárban hagyott csészealjak, cinkos kis fruskák,
billentyűk, gitárok, akkordok, fémzene,
a tévében futballmeccs, a fészbukon: képcsere,
kávében nádcukor, s gőzölt a tej,
két snapsz után így tisztul a fej,
borsos borraivaló, gyertyafény, ledlámpa,
talán ma se jöttem Bacchushoz hiába!

HEGYI BOTOS ATTILA

Az égig érő paszuly

(Ősök imája)

Drága jövevény,
kicsi, messzi vendég,
köszöntünk Téged!
Hegyfok televényre,
szívfok rendzinába:
éjpuhára hulltál!
Szomjas kis ered,
pezsge hajszálgökered
kiáltta napmeleg,
köszöntse langy eső, lágy zefír!
Ég és föld, víz és tűz, lelkes lélek,
hódoljatok! Földre!
Élő és holt, hajoljatok! Áldozatok neki!

Ringatunk, csicsijgatunk
szikla napjainkkal,
légy erős. Még erősebb!
Szaggató éhettel,
gyötrő gyökereiddel
szakítsd és fald
húsunk, táblánk, törvényeink!
És akkor ott leszünk,
véredben lüktetünk,
szűkölő rikoltásban,
felhőkbe ugrasztott táncos törzseidben,
miniatúrák törékeny tendrillonjában,
kacsod futó kutyájában.
Törékeny trubadúr tavaszodban.
Hát ölj. Ölelj. Perzseld véred!
Fújd! Lobbantsd telünk!

Ott leszünk! Igen, ott leszünk,
midőn hasad, omlik szigetünk,
szívünk Ararátja,
s te a napba röpíted
a leggyöngébb, a legelveszettebb,
a legutolsó hajtást.
Amikor Kopár Apánk arcába hinted
reményeink bábját, illó leányéletünk
annyi költői, illatos,
törékeny imapillangóját.
Ahogy először, ma is úgy adj!
Utolsó hüvelyt neki!

KÖVES ISTVÁN

Tesla a Városligetben

J.-Sz. Veronika festményéhez, szeretettel

Két férfi ágál a fénypárás pesti síkon.
A vékonyabb egyenes törbotjával
fura ábrát karistol lába előtt a földbe,
fekete fejével messziről nézve felkiáltójel
a facsemeték zöld ligetében.

Büszkén feszít ott Nikola Tesla, hogy kigondolta,
a korabeli Pesten cseperedő gyáripárt csak azzal,
és úgy növelheti igazán versenyképessé, európaivá,
ha az akkordban termelő gépek fénylő acélkerekeit,
a munkatermek csattogó, ziháló transzmissziós szíjait
gőz helyett a kezéhez szelídített áram erejével hajtja meg.
Barátja, akinek erről most magyaráz, nem sokat ért az egészből,
mert annak figyelmét az köti le, hogy az úton siető lányka közelg.

A fény balról súrolja a tájat, a lány árnyéka előreszalad.

Nagymamám, a legkisebb Schmier-lány, a kertvárosi
epitethon ornans szerint: a Világszép Margit odaérve,
megtorpan a fiúk előtt, nézi a földön a kusza rajzot,
„Csak nem valami csillagkép-ábra” – kérdezi szendén,
s piciny cipellőjével súrolja a kavicsokat,
közben fölneéz a bajszos feketére, nézi, nézi, belefeketedve,
„először azt gondoltam, ugróiskola” – folytatja,
a fiúk meg csak állnak kukán, mint akiket rajtakaptak,
végül csak megszólal Nikola Tesla torkát köszörülve:
„oh nem, kisasszony, ez kapcsolási rajz, elektromos”,
Margit meg ráejti kesztyűs kacsóját a fiú karjára,
úgy bámulja közléről a bajszos száját, ahonnan a hang jó felé,
s ettől a fiú fölbátorodik, tenorosan buggyan belőle a szó,
árad a bölcsesség: vektorok, áram, hullám, indukció,
s fonódik helyben oly szép, mesés szép szerelem köztük,
pillanatszülte szerelem, reménnyel és kacagással,
hisz a fiú szeme kerek, mélyen ülő, kéklőn fekete,
hisz a leány mandula, barna, sárgával cirmos,
csak nézik egymást, s közben csiklandva türemkedik
torkukra a sok romantikás oh!, meg ah!

Szó szót követ, s végre Tesla kimondja:
 „Lehetne..., hogy holnap ilyen idő tájt... ismét...”,
 pedig hát zsebében akkor ott lapul már a tikett,
 egy lomha óceánjáró kátrányszagú kabinja várja,
 „Talán esetleg, lehetséges” – skálázza kacéran Margit,
 s vállá fölött visszaintegetve tovasiet a járdán.
 Daloló kedve a családi vacsoráig kitart, keringve terít,
 még az asztal fölött is a pajzán cselédnótát dúdolja,
 míg meg nem kapja a zord atyai szentenciát:
 „Ez a lány megint csak a jelenben él, nem gondol a jövőre!”
 „Papuska! A jövő a váltóáram meghajtású motoroké!”
 replikáz, s megvillantva Amerikába készülő mosolyának
 kacérka ívét, hozzáteszi: „oké?”

De végül aztán csak Tesla utazik, Margit marad,
 meg a mindig számolatlan múltó, párálló magyar idő.

BOZÓK FERENC

Hideg szonett

Kiáltanék! Ki hallja? Senki sincs?
 A reggel és az est sötét szurok,
 a nappal szürke, vagy fehér burok,
 szívacsbelébe gyűr, kiútja nincs.

A február nehéz, hideg bilincs.
 Taszít, de vonz. Miféle mágnes ez?
 A télutó magába mágnesez.
 Kívül retesz, belülről nincs kilincs.

De nem baj ez! – tűnődve gondolom,
 magányomat magamra gombolom.
 Nem is hiányzik most a társ, a tett.

Reám szakadt a tél, mint háztetőre,
 s amíg magam ki nem jövök belőle,
 kijön belőle pár hideg szonett.

HEKL KRISZTINA

Mecset tíz

Mecset utca tíz, Mecset tíz, második Mecset, negyed óra. Tibi, kettő, három. Az a problémám, hogy az Infopark B épület előtt állok, és defektem van. Elhozná valaki az emelőt, a pótkeréket és a kerékkulcsot? Vinne valaki pótkeréket a kollégának? Itt van nálunk a Lurdyban. Sanyi? Sziasztok, eljöttem egy címre, fél óra múlva tudok segíteni.

A vendéglátóiparban kezdtem. Rohadt egy meló, kikészíti a lábat, viszont sokáig lehet aludni. Tizenegykor keltem, délben már a székeket pakoltam. Néha kicsit csúszott a nyitás, de senki sem vette észre, a tulaj csak estére keveredett elő. A taxizás sem könnyű, de legalább a magam ura vagyok. Ha nincs kedvem dolgozni, hazamegyek, persze később pótolni kell a kiesést. A kocsi javítása is sokba kerül, de a család már megszokta, félretettem egy kevés pénzt, amihez nem szabad hozzányúlni. Sok taxis ki nem állhatja az utasokat, nem érdekli őket, hogy ki száll be a kocsiba.

Szerintem pont a legizgalmasabb részét hagyják ki. Minden utas más és más, megjósolhatatlan, hogy kivel hoz össze a sors, honnan érkezett, és mit hagyott maga mögött. Az én autóm gyóntatófülke, még rózsafüzér is van a visszapillantó tükrön, látja. Az emberek megbíznak bennem, állítólag jámbor képem van. Múlt éjszaka egy rosszfiút vittem, bevallotta, hogy az arab maffiának dolgozott évekig, biztosan hallottam a robbantásról, közénk tartozott. A legérdekesebb utasom mégsem ő volt, hanem egy hölgy, aki Budán, a Mecset utca tíz szám alatt lakott. Az előbb is bementék a címet, de sajnós, nem ő az.

Tíz évvel ezelőtt, közvetlenül a vendéglátás után történt. Kihívta a taxit, és kérte, hogy menjek fel érte, csomagot kell lehozni, és egyedül nem megy neki. Nem szeretek cipekedni, de ha nincs más, az efféle fuvarra is elvállalom. Az első emeleten lakott, felmentem, becsengettem, az ajtó kinyílt, de nem állt ott senki. Egy darabig ácsorogtam. Azután valaki megrángatta a kabátom ujját és megszólalt, furcsa babahangon. Lenéztem, és akkor vettem észre a törpét. Alig lehetett magasabb egy méternél. A gurulós bőröndjét kellett levinnem, és vele

együtt elfuvarozni a Délibe, majd felsegíteni őt a vonatra. A derekánál fogva beemeltem őt a kocsiba, a hátsó ülésre. Nem érte fel az ablakot. Alig bírtam ki, hogy szemügyre ne vegyem.

Szép, hosszú, hullámos, szőke haját bármilyen másik nő megirigyelhette volna. A feje nagyobb volt a kellenél, az orra turcsi, a karja és a lába pedig aránytalanul pufók volt és rövid. Icipici kezével beletúrt a hajába, pontosan akkora önbizalommal, mint ahogyan azt egy normális nő tenné. Tetemes borraválót adott, a fuvardíj egyharmadát, pedig az sem volt kevés a sok várakozás miatt. A második alkalommal egy rózsaszín frottír törölközőben nyitott ajtót. Nem gondolta volna, hogy három perc alatt megérkezem.

Bevágsz elém? Normális vagy? A jó édesanyádat! Részeg, hülye állat. Megjegyezte, mi volt a gép rendszáma? Nem látta a fekete mercit? Valami NOA, vagy valami ilyesmi.

Nevetett, és behívott a lakásába. Rögtön jobbra nyílt a konyha. Azt mondta, nem lehet kapni miniatűr gáztűzhelyt, és a beépített szekrény is megvolt már, amikor ideköltözött. Székre állva szokott főzni, az edényeket a konyhaszekrény alsó polcaira pakolja. Látta, hogy érdekel engem a liliputi életmód, ezért gyorsan felöltözött, és bevezetett a szobájába. Gyerekbútorok álltak benne, kiságy és kissekény, minden almazöld színben pompázott, mint egy Disney figura kastélyában. Óvatosan leültem a miniatűr, almazöld-bézs színű csíkos kanapéra, fél fenékkal, nehogy tönkretegyem, és onnan figyeltem, ahogy egy elegáns estélyiben megjelenik, fésülködő asztalnál felveszi az ékszereit, az aranszínű karperecet és egy lógós fülbevalót, nyakára fúj egy kis parfümöt az előtte lévő üvegcséből. Indulhatunk, mondta, és hóna alá vette a színházi retiküljét.

Verának hívták, de ettől a perctől kezdve Vera kisasszonynak szólítottam őt. Vera kisasszony egyre gyakrabban hivatott. Én vittem őt a piacra, és segítettem elhozni a friss uborkával, brokkolival és spárgával megpakolt kosarat, én hajtottam vele a Gellért fürdőbe. Azt mondta, a tömegközlekedés veszélyes, az emberek nem figyelnek, himbálgják a karjukat és a táskákat,

könnyen fellökik, mert nem veszik észre, hogy láb alatt van. Nagyon szerette, hogy ahányszor beszáll az autóba, mindig megkínálom bonbonnal. Tényleg, maga kér belőle? Nem akármilyen csokoládé, belga, csak első osztályú árut tartok magamnál.

Nos, ott hagytam abba, hogy megkedveltem. Megnyílt, tudja. Elmesélte magáról, hogy Párizsban dolgozott, és amíg nem készültek ki az ízületei, táncos volt egy revüben. Külön öltözője volt és rengeteg hódolója, normál magasságú férfiak, akik minden fellépés után küldtek neki csokrot. Kiválasztott közülük egyet, azt, amelyik különösen jóképű volt és udvarias, selyem nyakszálát viselt, elegáns zsebórát és bőrtalpú cipőt, és együtt grasszáltak a Szajna partján. Hagytam, hadd beszéljen, és közben arra gondoltam, hogy jó, ha a fele igaz. Én mindig rájuk hagyom, úgy teszek, mint aki elhiszi a sok maszlagot a floridai ingatlanokról, és a porséról, ami egy szigorúan őrzött mélygarázsban áll. Ennyit csak megtehetek értük.

Jó lesz, ha a Haller utcán megyünk, vagy kanyarodjak le jobbra? Egy idő után már szinte a magánsofőrje voltam. Mégiscsak van pénz, gondoltam, de ettől függetlenül igyekeztem tisztességes maradni, még kedvezményt is kaptam, tíz százalékot levontam a viteldíjból. Sokat bolondoztunk, földig meghajolva nyitottam ki előtte a taxi ajtaját, egyszer a vendéglátós fekete csokornyakkendőmben vártam, és felvettem egy fehér cernakesztyűt is. Azt mondta, olyan vagyok, mint Jean Gabin, pont olyan széles az állkapcsom, és a frizura is passzol. A széles állkapcsú emberek bizalomgerjesztők, Amerikában az értékesítők átoperáltatják magukat. Én túlságosan eladtam magam.

Egyik vasárnap pongyolában nyitott ajtót, behívott, leültetett az almazöld szobában, és süteménnyel kínált. Szilvás papucs volt, a Daubnerből hozatta, tudta, hogy ez a kedvencem. Csak ültem bambán, és tömtem a fejem, vártam, hogy eltűnik a parányi fürdőszobában, felkap egy ruhát, és indulunk. Ő elém állt, pici kezével kétoldalt megfogta az arcom, és szájon csókolt. Ha ezt egy normál magasságú nő teszi, én lettem volna a legboldogabb ember a világon. Sokat gondolkodtam magán, mondta. Összeköthetnénk az életünket.

Nem hiszem el, komolyan mondom. Ma minden idiótát kiengedtek az utcára? Figyelite a gyalogost? Majdnem elém lépett. Ez nem

lehetséges, válaszoltam. Nem akartam megbántani. Valami jó kifogáson törtem a fejem, de semmi használható nem jutott az eszembe. Tudta, hogy nincs feleségem, barátnóm. Azt hazudtam neki, hogy homokos vagyok, majd összeszedtem magam, felálltam és leléptem.

Aznap nem dolgoztam többet, leparkoltam az autót, átmentem a szemközti kocsmába, és bedobtam egy felest. A szemét láttam magam előtt. Egyáltalán nem tetszett a szeme. Kértem még egy rövidet, és közben arra gondoltam, hogy most biztosan megöli magát, felmászik egy székre, és onnan az ablakpárkányra. Egy darabig csend volt, nem hívott, sem a magánszámon, sem a vállalatén. Én sem kerestem őt, csak mindig felnéztem az erkélyére, akárhányszor arrafelé volt fuvarom. Nem is tudom, talán azt hittem, azóta kinn áll az erkélyen, és fürkészi az autókat. Eltelt egy hónap, azután még egy, a tavaszt felváltotta a füllesztő kánikula, amikor újra taxit hívott. Elhatároztam, hogy nem reagálok. A diszpécser már ötször mondta be, hogy Mecset tíz, de senki sem csapott le a fuvarra. Még mindig mozdulatlanul ültem, de a fantáziámban már megjelent, ahogyan egyre kétségbeesettebb, mert sietnie kell, lekési a repülő, ami visszaviszi őt a párizsi udvarlójához. A diszpécser ismételte a címet. Nem bírtam tovább, mégsem bánhat így az ember egy baráttal. Most nem volt olyan csinos, mint szokott, egyszerű ruha volt rajta, semmi ékszer, vagy sál, a haja sem omlott szét a vállán, hanem összefogta egy gumival. Beült hátra és összekuporodott, mint egy töpörödött, öreg néni.

A János Kórházba mentünk. Láttam, hogy baj lehet, nem mertem kérdezni semmit, csak megvártam őt a parkolóban. Úgy éreztem, ennyivel tartozom neki. Három órán keresztül volt benn. Elmosolyodott, amikor meglátott, én földig hajoltam, és kinyitottam az ajtót. Visszafelé tettem egy kitérőt, elvittem Vera kisaszonnyt a Szépvölgyi útra, a Daubnerbe. Parfét rendeltünk, most én fizettem. Azt mondta, rám hagyja a lakását. Kértem őt, hogy tartsa meg, nem lenne tisztességes elfogadni egy ilyen nagylelkű ajánlatot. Megérkeztünk.

A H épületet mondta, ugye, hölgyem? Csekkel fizet? Ráírná a költséghely kódját? Sziasztok, itt Sanyi. Most indulok a defektes kocsizhoz, ha még nem járt arra senki.

TŐZSÉR ÁRPÁD

Ó, Orpheusz

Hommage à Hamvas Béla

Ó, kihúnyó eonok,
 amelyek ifjúkorom olvasmányában
 valóságosabbak voltak az abla
 kom alatti sövénynél, a szubsz
 sztanciák karámjánál, po
 ros akácainknál, melye
 ken esténként álomtól
 elnehezült régi böl
 cselők gubaszot
 tak, s a Herku
 les oszlopain
 túl a jószemű
 hajós akár az
 éjszaka óceán
 jából fel-fel
 bukkano
 Atlantiszt
 is láthatta;

ó, költők, barátaim,
 bizony mondom, elhagy minket a vers,
 mert elhagytuk orfikus emlékeinket,
 Mnemoszünének, a múzsák anyjának
 (ki eredetileg nimfaforrás volt) kilenc
 leánya szakadatlanul a születés s elmű
 lés rejtélyére emlékeztette az embert,
 ma a vers forrás helyett eltérített hason
 lat, s hogyha szemfedél, nincs visszája;

(o, tempora, o, mores,
 s látja ezt a konzul, s Catilina, a csaló
 költő mégis egészségesebb, mint vala
 ha, sőt némely szenátor szerint újab
 ban minden szava remekmű; közben
 köröttünk új ezredév zavaros árja forr,
 s még mielőtt az éjmadár végleg a vers
 re s ránk telepedne, volna mit tisztos
 múlttá emlékeznünk, kiérdemelve a
 méltóbb isteneket és az igazabb létet);

ó, Orpheusz,
 megbántad már, hogy hátranéztél? Eu
 rüdiké csak sötétben követ, szemed vi
 lágánál titok a szíve és öle, mint az é
 nek a letépett fejedben; míg a torkod é
 des kromatikájára féltékeny Apolló le
 vágva is daloló fejedet leckézteti (ne a
 vatkozz a dolgomba!, rivall rá), addig
 fölöttünk Erinnüszök raja kering, s mi,
 dalod nélkül balgák, laptop-emlékeink
 helyett a mítosz kapuit reteszeljük be.

A túlélő árnyéka

AZ EL KAZOVSKIJ ÉLETMŰ

The Survivor's Shadow – The Life and Works of El Kazovsky

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

2015. november 6. – 2016. február 14.

PETŐCZ ANDRÁS

Az öregember naplója

Éjszaka van, megyek olvasni a titkos helyemre. Nem tudom, persze, hogy mennyire „titkos” ez a hely, de tény, hogy éjjel még soha, senki sem zavart itt, ebben a kicsi kis helyiségben, ahol mindig ég a villany.

Leülök a székre, az asztalhoz, így olvasok. Olvasom az öregember, Gersom feljegyzéseit.

Valahogy megnyugtat, ahogy olvasom. Olyan, mintha valami másik világban élnék. Olyankor, olvasás közben, nem félek.

Ma éjjel megint az otthon hagyott családomról álmodtam, a gyerekeimről, akik egyedül vannak nélkülem.

Úgy érzem, az anyjuk nem tud róluk megfelelően gondoskodni, és én, én itt vagyok, idegen földön, menekülök, örökké csak menekülök valami elöl.

Tudom, hogy másképpen kellene csinálnom mindent, hogy elsősorban is a két gyerekemmel kellene törődnöm.

Nem nagy melegség a számomra, hogy azért hagytam el őket, mert el kellett jönnöm, hiszen már nem voltam biztonságban otthon, és főleg azért, mert csak a terhükre voltam, magam sem tudtam pénzt keresni, így aztán még magamat sem tudtam megfelelően ellátni, nemhogy őket.

És elhagytam a barátnőmet is, és az ő gyerekét is.

Nincs magamról túl jó véleményem...

Gersom, az öregember szavai ezek. Aki talán az apám volt, talán nem.

Barbarával, aki talán a nővérem volt, talán meg nem, találkoztam.

Láttam meghalni.

A másik nővéremről csak hallottam.

Akkor, amikor M.-ben éltem, és az öregember megkért arra, hogy keressem meg a lányát.

Akkor, emlékszem, adott egy címet. És én felkerestem azt a címet.

Egy betonház huszadik emeletén jártam akkor, az 1288-as számú lakást kerestem meg.

És egy fáradt arcú, lerongyolódott nő nyitott ajtót. És ő mondta, hogy lakott ott, abban a lakásban egy hasonlóan vörös hajú lány, aki talán valóban Gersom lánya volt.

És aki meghalt.

Öngyilkos lett.

És akkor eljöttem abból a lakásból.

És mire visszatértem arra a helyre, ahol az öregember rendszeresen koldult, addigra már őt sem találtam meg.

Mert addigra már ő is halott volt.

Halott tehát mindenki. Aki a családomhoz tartozott. Vagy, *akiről azt hiszem*, hogy a családomhoz tartozott.

Mert egyáltalában nem biztos, hogy ő, akivel találkoztam korábban, mielőtt elhoztak a fegyvereseke, a „barbárok”, ahogyan Amélie mondaná, szóval, mielőtt elhoztak a fegyvereseke M.-ből, hogy az öregember, Gersom, valóban az apám volt.

Ahogyan az sem biztos, ilyen módon, hogy Barbara, akivel hasonlítottunk egymásra, kétségtelesen, hogy a testvérem lett volna.

És, hogy ahhoz a lányhoz, akit nem is ismertem, aki meghalt, és akiről az öregember azt állította, hogy a lánya, hogy ahhoz a lányhoz is lett volna bármi közöm.

Ahogy a nevem sem biztos.

Aysa.

Ezt a nevet még itt, a táborban sem nagyon tudja senki. Igazából még mindig mindenki Annának hív.

Csak az öregember, Gersom simogatta meg az arcomat, amikor kimondtam ezt a nevet.

Csak ő tett úgy, mintha valóban tudná, ki is vagyok valójában.

Vagy lehet, hogy valóban tudta is.

Hogy tényleg a lánya vagyok.

A háború elkerülhetetlen, itt van velünk, bennünk növekszik, alattomosan.

Talán egyszer majd visszatérek, oda, ahonnan elindultam.

Apámnak van egy szép sírja egy kis falu temetőjében. Egy szép, és nagyon békés sírja.

Azt a sírt biztosan nem dülta fel a háború. Az a sír mindenkinek érdektelen.

Oda szeretnék egyszer hazatérni. És, ha a lányaim élnek még, akkor velük együtt egyszer, ott, gyertyát gyújtani.

Mondjuk, a halottak napján.

Ha ez megtörténne, akkor tudnám, hogy hazatértem végre.

Ezt írja az öregember. Nem tudom, melyik faluról beszél.

De, ha a lány vagyok, akkor az a sír a nagyapámé.

Ha a lánya vagyok.

(Aysa – regényrészlet)

SIPOS LAJOS

Professor emeritus,
a Magyar Irodalomtörténeti Társaság tiszteletbeli elnöke

„...társadalmon kívüli lény vagyok...”¹

Egy fejezet Berda József pályarajzából

Berda József, a mai olvasó horizontjából szemlélve, szabályos költő volt. Az életművéről készített *Bibliográfia* 624 versét regisztrálta. Ő maga többször beszélt arról: legalább ezer verset írt. Az *Összegyűjtött verseit* tartalmazó könyvben 1201 költeménye olvasható, köztük eddig újság-sírban lappangó vagy kiadatlan alkotások. Kunszery Gyula egyik nyilatkozatában 1400-ratette a Berda-versek számát.²

A korabeli kritika viszonylag hamar kijelölte azt a kortárs-környezetet is, ahová sorolandónak gondolta Berda Józsefet. Az 1932-ben megjelent *Új anthológia. Fiatal költők 100 legjobb verse* című gyűjteményben a szerkesztő, Babits Mihály, aki sohasem döntött szívesen egyedül irodalmi kérdésekben, tizenöt versértő barátját kérte fel, nyilvánítsanak véleményt, kiket és hány verssel szerepeltessen azok közül a könyvben, akik az 1920-as évtizedben léptek be a magyar irodalomba. A barátok (többek között Basch Lóránt, Gellért Oszkár, Hevesi András, Illyés Gyula, Cs. Szabó László, Szabó Lőrinc) és Babits ítélete általában fedte egymást. Hosszú beszélgetés eredményeként a *Szépség koldusa*, a *Tiszta szívvel*, a *Nincsen apám, se anyám* és a *Döntsd a tőkét, ne siránkozz* című kötetekkel a háta mögött lévő József Attilától két verset választottak ki: a *Tiszta szívvel* és a *Megfáradt ember* című alkotásokat. Az *Áradás*, az *Egyedül*, az *Öröm* és az *Irgalmas szegénység* című könyvekkel jelentkezett Berda Józseftől ugyancsak kétöt emeltek be a kötetbe: a *Meztelen gyerek a parton* és az *Imádságosan* címűt.

Az *Új anthológiába* bekerült az 1896-ban született Erdélyi József, az 1898-as Fodor József, az 1900-as Szabó Lőrinc, az 1902-es Berda József, Illyés Gyula, Fenyő László, az 1905-ben született József Attila mellett az „új tárgyiaság”-ot eszménynek tekintő Bartalis János, az 1932 után a lírai műnemet novellákra és regényekre cserélő Sárközi György, a költőből prózairóvá lett Déry Tibor, a szépiróból elméletíróvá vált Komlós Aladár. És voltak olyanok is – Fekete Lajos, Imecs Béla, Marschalkó Lia, Sági Márta, Strém István és Török Sophie –, akik mai irodalomértésünk szerint az irodalmi kánonon kívülre szorultak.

A kortársak és a közvetlen utókor szemében azonban Berda József semmiképpen nem számított „szabályos költő”-nek. Maga is tisztában volt ezzel. „[...] társadalmon kívüli lény vagyok” írta magáról 1929. szeptember 9-én Juhász Géának.³

Mit jelentett a *társadalmon kívüli költő* státusa, miként jelentkezett ez a különösség Berda életében és költészetében?

Amikor elkerült az angyalföldi családi lakásból, alkalmi munkákból élt. Ágybérő volt Újpesten. Ez a lakhatási forma akkor nem számított különlegesnek, hiszen majdnem minden soklakásos bérház kapualjában ott volt a hirdetés: „Tiszta fiatalembernek szoba kiadó.” Rendszerint megözvegyült, nyugdíjjal és jövedelemmel nem rendelkező, szoba-konyhás lakásban élő asszonyok biztosították maguknak így a lakást. Az ágy-kiadás mellé gyakran vállaltak mosást, vasalást, rendszeresen vagy alkalmanként főzést is. Az ilyen „tisza fiatalember”-ek azonban általában igyekeztek maguknak állan-

¹ Részlet a Napkút Kiadónál 2015-ben megjelenő *Berda József. Kritikai pályarajz* című könyvből.

² *Berda József műveinek bibliográfiája*, szerk. Kovács József, Bp., Szabó Ervin Könyvtár [kiadása], 1986., BERDA József, *Összegyűjtött versei*, s. a. r. dr. URBÁN László, Bp., Helikon Kiadó, 2003.

³ *Juhász Géza levelesládája*, s. a. r. JUHÁSZ Géának, LÉVAY Botond, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987, 57.

dó jövedelmet biztosító állást szerezni, a következő lépésben pedig megpróbáltak valamilyen önálló lakásbérlethez jutni.

Az Újpestre került Berda József újságíróként, majd költőként gondolta el a maga életét. Ez a törekvés szabta meg életvitelét. Nem kívánt beilleszkedni a hagyományos társadalmi szerepek egyikébe sem.

Miután az első verse 1922 decemberében megjelent nyomtatásban, úgy gondolta, neki a versírás a feladata, a társadalomnak pedig az, hogy mecénás vagy mecénások segítségével biztosítsa számára a költő-létet.

A költő-szerepnek ez a felfogása nem volt új. Kérve vagy kéretlenül ezt a formát élte meg Horatius és Vergilius, akiknek nemcsak Gaius Cilnius Maecenas (Kr. e. 74-64 között – Kr. e. 8.) biztosította kis birtokkal és a föld megműveléséhez szükséges rabszolgákkal a nyugalmas életet, de maga a császár, Augustus is támogatta a két költőt (igaz, hogy – ellenszolgáltatásként – azt várta Horatiustól, foglalja ódáiba a haza, a császár, a vallás és az erkölcsök iránti kötelező tiszteletet, Vergiliustól pedig azt kívánta, kösse össze Trója ostromát Róma megalapításával, az „urbs” létrejöttét az ő uralkodásával; ez lett az *Aeneis*).⁴ A középkori énekmondók, a trubadúrok, a magyar történelemben az igricek is ezt az életformát választották. Ének-szerzésből és ének-mondásból élt Tinódi Lantos Sebestyén, a Csurgóról Debrecenbe igyekvő Csokonai Vitéz Mihály is, aki egy-egy útba eső kúriában eltöltött napokat, heteket, s az éppen nevenapját ünneplő háziasszony üdvözlésére írt verssel köszönte meg a szíveslátást. De ezt a költő-szerepet élte meg József Attila is, aki 1929-ben a bécsi gyorsvonatról leszállva, az őt a pályaudvaron váró Illyés Gyulától ezt kérdezte: „Hol lehet itt mecénást szerezni?”⁵

Az élet külső körülményeivel nem törődő Berda József az I. világháború utáni általános szegénységben is támogatóktól remélt anyagi segítséget. Erre számítva élte a maga „társadalmon kívüli” életét.

Az öltözködésre nem sokat adott. Az egyre kopottabb és egyre zsírosabb kalapját legalább

negyven évig hordta. Az 1930-as évek legelején a Kosztolányi Dezsőtől kapott aktatászkája, ami a „nemesi levele” volt, s amit minden új ismerősének többször is megmutatott, élete vége felé már kopott-szakadt-lyukas volt. Az egyes ruhadarabokat a barátaitól kapta. Kosztolányiék valószínűleg évente gyűjtötték össze a maguk ruhatárából azt, amiről úgy gondolták, az újpesti költő használni tudja.⁶ Hegedüs Lóránt egykori pénzügyminiszter és bankelnök minden évben felajánlott egy öltönyt, amit az új tulajdonos maga választhatott ki a garderozból.⁷ Az újpesti Sparber Testvérek kötőüzemének egyik tulajdonosa évente egy tucat zoknit adott. Ezek az „adományok” részmotívumként néha fel-felvillantak Berda verseiben is. Például így:

Szegénységem

Ti uraságokból levett finom ruhák, kik rajtam csüngtök most; rólatok emlékezem vissza a volt miniszterre, méltóságos ügyvédre, kövér bankelnökre, s a többi finom urakra, akikre nem villan rá a gond, mert nagyon szereti őket az Isten, ama égi kegyelem, aki lám, elhagyta az én árva zsebemet is, melyben csak a költészet tiszta derüje virul még... Mily jó, hogy mégis melegíteni, vigasztalni tudok ebben a megveszekedett időben, s érzem szabad különb sorsomat is, mely szívemet felderíti odabenn, s figyelmez; hogy türelemmel várja a jobb napok jövetelét, melyben szava lesz gondolatának s nem kell majd szégyenkeznie azért, hogy igazabb Isten képmását viselte arcán akkor is, mikor a maga életét élni nem adatott meg neki.⁸

Leginkább rövidnadrágban s turistabakancsban szeretett járni. Természetesen ez volt az öltözéke, ha heti rendszerességgel megtervezett kirándulásaira indult a budai hegyekbe, a Pilisbe, a Börzsönybe, a Cserhátra, meg barátaihoz Orosházára, Ceglédre, Székesfehérvárra, Vácra, Esztergomba, Szigligetre és máshová. De rövidnadrágban ment akkor is, amikor az illem és a helyzet más öltözéket kívánt volna. „[...] bőrnelyves rövidnadrágban, hóentrágerrel, sáros bakancsban” utazott el 1945-ben

⁴ ADAMIK Tamás, *Római irodalom az aranykorból*, Bp., Seneca Kiadó, 1994, 149-215.

⁵ Illyés Gyula, *Emlék-bánya*, Tiszatáj, 1985/7.

⁶ KOSZTOLÁNYI Dezső, *Levelek – Naplók*, s. a. r. RÉZ Pál, az 1933-34-es naplót s. a. r. KELEVÉZ Ágnes, KOVÁCS Ida, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 19.

⁷ SAÁD Béla, *Tíz arckép*, Bp., Ecclesia [Kiadó], 1983, 54-55.

⁸ BERDA József, *Férfihangon* [1930] = B. J., *Összegyűjtött versei*, i. m., 139.

Kodály Zoltán és felesége, valamint az akkor éppen vallás- és közoktatásügyi miniszter, Keresztury Dezső társaságában Pécsre. Így ment el 1951-ben az Írószövetség I. Kongresszusára a budapesti Újvárosházára (ahol a karzaton ülve hallgatta meg, amint Galsai Pongrác⁹). És rövidnadrágban érkezett meg élete egyetlen hivatalos útjára, Szófiába, 1957-ben, a Magyar Írószövetség küldötteként. A repülőtéren a fogadására „megjelent bolgár írók legnagyobb meglepetésére rövid túristanadrágban szállt ki a gépből”.¹⁰ Ha az 1940-es évek végén Újpesten, a Mártírok útján hazafelé tartva a Könyves Kálmán Gimnázium kerítése mellett ment el, s a járdán a divatból lassan kikopó rövidnadrágos diákkal találkozott, elismerőleg veregette meg a térdét.¹¹

1928 után, az *Egyedül* című verseskötet megjelenését követően egyre több *állandó és alkalmi mecénása* lett. Egy cipésmester, aki nemcsak készített, de árult is cipőt, minden héten szerdán adott pénzt a költőnek. Az üzletbe belépő Berda így figyelmeztette a tulajdonost az idő múlására: „Itt a szerda, / Jött a Berda.” Egy másik mesteremberhez így köszönt be: „Hétfő, kedd, szerda, / Én vagyok a Berda. / Adjál egy tizest, / Dedikálom a könyvedet.” Voltak olyan kereskedő és mesterember ismerősei, akikkel lazább viszonyban volt, de tudta róluk, hogy az újságokban elolvasták a verseket is. Hozzájuk havonta egyszer tért be „tisztelgő” látogatásra. Ezeket a látogatásokat gyakran kérés nélkül kísérte néhány pengős segítség,¹² melyeket Berda versdedikációval köszönt meg. Így ajánlott verset a gazdag bőrkereskedő Manowill Miksának, Havas Izsónak, Benedek Istvánnak és másoknak. Szeberényi Lehel emlékezett rá, Berda az „adományok”-at akkor is megkapta, ha nem volt egyedül. Maga volt a tanúja annak, miként csúsztatott a költő zsebébe egy „bőrös” tíz pengőt azzal, hogy majdnem „elfelejtette [megadni] a tartozását”, miként hívta meg

mindkettőjüket „egy szűcs” egy pohár borra.¹³ Másfajta segítséget is kapott a költő. Volt egy pék, aki minden nap féltetett neki köménymagos kenyeret, merthogy azt szerette, soha nem fogadott el tőle pénzt. Egy cipész díjmentesen foltozta a cipőjét.¹⁴

Állandó és alkalmi mecénásoknak számítottak azok, akik rendszeresen ebédre vagy vacsorára hívták. Közéjük tartozott Schwott Lajos grafikus és karikaturista, ötven éven át személyes jó barátja, aki minden csütörtökön este vendégül látta a költőt. Náluk töltötte a karácsonyi ünnepeket, ott is aludt ilyenkor, s ha elfelejtett pizsamát vinni magával, mindig a háziasszony hálóingét vette föl.¹⁵ Állandó patrónusa volt Hován László és felesége. Hozzájuk éjszaka is bekopogott, ha napközben valami különleges gomba-zsákmányra tett szert. Ilyenkor Hován Lászlónéhoz fordult, s ezt mondta: „Asszonykám! Csináljon ebből jó gombapaprikást!”¹⁶ Gyakran fordult meg Várkonyi István kötszővő mesternél, a kötszővő szakosztály elnökénél, a gazdag gyárosnál a Deák utca 29-ben, ahol három generáció élt egy lakásban. „A levest mindig szürcsölve ette – írta dr. Derce Tamás, a valamikori unoka –, az asztali etikettel nem törődött. Nagy becsben lehetett a nagyapánál [...] Próbáltunk volna mi, gyerekek hasonlóan viselkedni az asztalnál!”¹⁷ Budapesten és Újpesten egy-egy ebédmehívással, akár hónapokon át tartó rendszerességgel, többen is segítettek. Kosztolányi Dezsőné írta valahol: Berda meghívás nélkül is beállított hozzájuk. Ilyenkor szeretetreméltó kedvességgel megmondta, mit enne, mit inna. Ugyanígy érkezett meg Jankovich Ferencékhez budapesti lakásukra, a Logodi utcába. Újpesten Kalmár Jánosékhoz paprikáskrumpli-ebédre volt hivatalos. Az asszonyokkal mindig nagyon udvarias költő¹⁸ minden esetben ugyanazzal a bókkal köszönte meg az ebédet: „Nagyságos asszonyom! Itt eszem a legjobb krumplipaprikást!” Vidéki ba-

⁹ *A magyar írók I. kongresszusa*, szerk. Kovács István, Bp., Szikra Könyvkiadó, 1951, 83.

¹⁰ Tüskés Tibor, *Költő rövidnadrágban*, Élet és Irodalom, Galsai Pongrác

¹¹ Dr. Fábry György személyes közlése, 2015. május.

¹² Sipos Áron és Bertalan Tivadar személyes közlés, 2015. július. SAÁD Béla, *Tíz arckép*, i. m., 54.

¹³ SZEBERÉNYI Lehel, *Az emlékek völgye*, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1980, 96–101.

¹⁴ Sipos Áron személyes közlése, 2015. január.

¹⁵ SAÁD Béla, *Tíz arckép*, i. m., 62.

¹⁶ Sipos Áron személyes közlése, 2015. január.

¹⁷ Dr. Derce Tamás emlékei Berda Józsefről. Kézirat, 2015. aug.

¹⁸ Sipos Áron személyes közlése, 2015. január.

rátai is rendre meghívták. Maczelka Tiborék Ceglédről 1954-ben találkoztak a költővel. Először 1955. október 26-án hívták meg két napra, ezt követően többször látogatott hozzájuk. 1960 januárjában pár napot időzött a „homoki Helikon”-ban, aztán 1963 márciusában volt „disznótoros vendégség”-ben Maczelkákéknál.¹⁹ Ilyen alkalmakkor is, de külön is megfordult Cegléden Baldavári László házában, ahol vendég volt többször Csoóri Sándor, Simon István, Buda Ferenc is. Ha az időjárás engedte, mindig kimentek Csemőbe, Baldaváriék borospincéjébe, ahol a feleségek főztek, a házigazda és a költő-író vendégek hajnalig beszélgettek, borozgattak. (Berda József a „Homoki fehér”-et szerette különösen az itteni borok közül.)²⁰ Esztergomban a művészet- és irodalomtörténész Dévényi Iván vendége volt, akinek középiskolás diákjai (tanáruk levele szerint) „elragadtatással hallgatták a kacsasültről, a jó húislevesről, a bukták tornyos tálairól írott ódáit, elégiáit, himnuszait, bordalait.”²¹ Élete vége felé már nagyon sokfelé várták Sárospaktól Pécsig, Debrecenig, Fóttól, Németh Kálmánéktól Szegedig. „Nekem az egész országban jó komáim vannak – mondta a Nők Lapja szerkesztőjének, aki szívesen felajánlott volna az országjárásra induló személyautót és a riportert, ha „számíthat” Berdától írásokra. – Eszem-iszom náluk, ha felkeresem őket. Fejedelmien megvendégelnek. Micsoda felséges birkapaprikást ettem Kecskeméten! Pompás tironu gombapörköltöt Nagykanizsán...”²²

Alkalmankénti ebéd- és vacsora-vendéglátói közé tartozott Illyés Gyula, Szőnyi István, aki zebegényi házukban tízórai- vagy ebédidőben érkező Berdát „mindjárt az asztalhoz ültette”, Juhász Ferenc, Borsos Miklós és Kodály Zoltán, akit már 1945 előtt a magyarság „vezérlő csillagá”-nak tartott. A zeneszerzőknél teendő látogatáshoz kapcsolódik egy többféle változatban is

keringő történet. Eszerint a rosszul öltözött, és kicsit becsicscentett Berdát a rendőrfőnök igazoltatta, bekísérte a kerületi kapitányságra. A költő egyre mondta, neki sietnie kell, őt a Kodályék várják. És folyamatosan lobogtatott egy cetlit, amin egy telefonszám volt olvasható. A kapitányságról végül felhívták az adott számot, ahol az idős Kodály Zoltánné vette fel a telefont. Igazolta Berdát is, a vacsorameghívást is, s közölte, azonnal indul a rossz öltözékű költőért a gépkocsijuk.²³

Alkalmi mecénásnak számították a *kézirat-vásárlók* és a *képzőművész barátai*. Berda eladogatta, vagy ahogyan ő mondta: „cseppfolyósította” a hozzá érkezett költők, írók, közéleti emberek leveleit. Így lappanganak most, vagy semmisültek meg időközben. Babits Mihálytól, Kosztolányitól, Juhász Gyulától, talán Tóth Árpádtól meg Rudnay Gyulától, Szőnyi Istvántól, Csorba Gézától, Zelk Zoltántól, Weöres Sándortól, Vihar Bélától, Erdélyi Józseftől, Ortutay Gyulától és másoktól kapott levelek is. Leginkább azonban a „kockás” papírra írott saját verseit árulta. Megtette ezt például a Rákospalota–Újpest vasútállomás mellett volt Horváth-kert Vendéglőben, ahol asztaltól-asztalig járt, s megvételre fölajánlotta a nála lévő manuscryptumokat.²⁴ És megtette ezt az újpesti Erzsébet utcában volt Polgár Kocsma ajtajában álldogálva, ahol a vendéglőből kilépett vendégeknek is felajánlott kéziratot megvételre.²⁵ A leg-

¹⁹ A Cegléden lakó dr. Hajdú Endrétől kaptam meg Berda Maczelka Tiborhoz írt levelükből készített összeállítást, a költő ottani látogatásaira vonatkozó nyomtatványok fénymásolatát. Maczelka Tibor lánya, Vajdáné Maczelka Erzsébet egészítette ki a látogatások történetét személyes emlékeivel és újságcikkek fénymásolataival.

²⁰ Vajdáné Maczelka Erzsébet személyes közlése.

²¹ MTA Könyvtárának Kézirattára, Ms 6028/357

²² Nők Lapja, 1965/48.

²³ Szunyoghy András személyes közlése, 2015. május.

²⁴ Takács Rezsóné személyes közlése 1966. július.

²⁵ Kadlecovits Géza személyes közlése, 2015. augusztus.

látványosabb kézirateladást, József Jolán segítségével, ő maga hirdette meg a Magyar Nemzet 1945. november 25-i számában.

Ez nem tréfa...

Mivel Magyarországon a legnevesebb költők vershonorárium 1 liter bor áránál is kevesebb:

kéziratgyűjtőknek

1 liter borért egy szabadon választható versem kéziratát adom. (Vendéglősök és kocsmárosok is jelentkezhetnek.) Cím: Berda József, Újpest Szent Gellért utca 31. szám.

A kéziratokhoz hasonlóan járt el a képzőművész barátaitól kapott festményekkel, grafikákkal, vázlatokkal, fametszetekkel, plakettekkel is. Portrét készített róla Aba-Novák István (mely képet – amint a legenda tartja – a műterembe látogató báró Wolfner József bőrgyáros vett meg kétszeres áron, az eladástól ódzkodó festőt azzal győzve meg, hogy az azonnal híressé vált kép helyett Berda is jobban fog örülni a kép árának, s a mester is hozzájut a honoráriumhoz). Aba-Novák István mellett megfestette Turmayer Sándor, Giron Emanuel, Szalatnyay József, Hován László, lerajzolta Czóbel Béla, Gergely Tibor, Kelemen Emil, Szabó Vladimir, László Gyula, Veres Pál, Jánossy Ferenc, Nagy László. Domborműben örökítette meg Mikus Sándor és Borsos Miklós. Fametszetet készített a költőről Fery Antal, Szunyoghy András linómetszetben, Schwott Lajos, Szűr Szabó József karikatúrában örökítette meg. A hozzá eljutott képzőművészeti alkotásokat vagy vázlatokat is eladogatta. A leghíresebb „cseppfolyósítás” egy Szőnyi István-festményhez kapcsolódik. Eszerint Szőnyi az egyik zebegényi látogatása során egy festményt adott Berdának, melyet a költő – nem ismervén a kép pénzben kifejezhető értékét – föltűnően alacsony áron adott el valakinek. A vevő, akinek bizonyára volt hozzávetőleges fogalma a Szőnyi-képek áráról, azonnal kifizette a megnevezett összeget, a biztonság kedvéért azonban felkereste a mestert, s megkérte, azonosítsa a képet. Szőnyi István ezt megtette. Ezután azonban sem festményt, sem vázlatot nem adott a költőnek. A továbbiakban minden esetben 100-100 forintot kül-

dött, ami nemcsak az új pénz bevezetésekor, de még 1966-ban, Berda József halálának évében is nagy összegnek számított.²⁶

A legfontosabb állandó mecénások a kötetvásárlók voltak. Berda, ellentétben például Babits-csal, Juhász Gyulával, Tóth Árpáddal, Kosztolányi Dezsővel és József Attilával, akiknek két kötet megjelenése között sokszor öt év is eltelt, 1925-től 1945-ig majdnem minden évben adott ki verseskötetet. 1926-ban jelent meg az *Áradás*, 1927-ben Kulcsár Lászlóval és Lengyel Miklóssal közösen jegyzett *Vérző napok*, 1928-ban az *Egyedül*, 1930-ban az *Öröm*, 1931-ben az *Irgalmas szegénység*, 1932-ben az *Örökké való lobogással*, 1933-ban a *Férfihangon*, 1934-ben az *Indulat*, 1937-ben az *Emelt fővel*, 1939-ben a *Sőtétség*, 1940-ben a *Béke*, 1941-ben az *Ördögnyelv*, 1943-ban a *Fény és árnyék*, 1944-ben pedig a *Válogatott versei*. Ezek a kötetek mind az újpesti nyomdában készültek. Volt köztük első és hátsó borító nélküli, az első lapon a szerző nevével, a címmel, a „Versek” és az „Újpest” felirattal jelzett vékony füzetecske, ez volt az *Egyedül*, az újpesti Közművelődési Kör kiadásában. Volt vastagabb és elegánsabb kivitelű is, melyet „barátai” és „jóakarói” mint előfizetők segítettek a világra, feltehetően kisebb vagy nagyobb összeggel megtoldva az előfizetési íven feltüntetett árat. Így jelenhetett meg 1937-ben az *Emelt fővel* című könyv, melynek ajánlásában a szerző negyvenegy személyt nevez meg. Az alfabetikus rendben olvashatók között voltak képzőművészek, írók, kritikusok: Aba-Novák Vilmos, Benedek Marcell, Berceli Anselm Károly, Fery Antal, Hajdú Henrik, Kocsis Andor, Lesznai Anna, Mikus Sándor, Pátzay Pál, Rudnay Gyula, Szőnyi István, Várkonyi Nándor. Voltak tőkésék, gyárigazgatók és politikusok: Aschner Dávid [a Tungstram Rt vezérigazgatójának, Aschner Lipótnak a fia], Hatvany Lajos, Hegedűs Lóránt dr., Dr. Hirsch Albertné [a Hatvany-család cukorgyárai vezérigazgatójának a felesége], Oltványi-Ártinger Imre dr., Ugró Gyula dr. [Újpest egykori polgármestere]. A többi maga Berda adta ki, valószínűleg a nyomda hitelével, melyet aztán utólag egyenlített ki. A példányok eladását ezért nem bízhatta a spontán érdeklődőkre. Egy füzetben

²⁶ SAÁD Béla, Tíz arckép, i. m., 54; VARGHA Kálmán, Berda József alkotótársai és vallomásai tükrében, i. m., 311. A Szőnyi István által feladott csekkek közül több az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjteményben lévő Berda-hagyatékban található.

gyűjtötte össze azok neveit és címeit, akiknek majd minden esetben személyesen vitte el a dedikált példányt (amint a kortársai is utóbb egybehangzóan állították).

Az állandó *mecénások* neveit tartalmazó pepita füzet borítóján, az üresen hagyott részen, tintairással ez volt olvasható:

Berda József
Újpest, Szent Gellért u. 31.
(Címjegyzék)

E beírás fölé utólag, ceruzával odaírta:
Mecénások

A 2386 nevet tartalmazó lista önmagában is érdekes olvasmány. Szociológiai reprezentáció, mutatja, milyen különböző csoportok jelentették azt a *társadalmi hálót*, melyben – ha nem is egyforma biztonsággal és bizodalommal –, de Berda József mégiscsak benne volt. Szerepelnek itt arisztokraták, nemesek és iparbárok. Az érzékelhetően folyton gyarapodó listán, esetleg utólagos beírással, például a következők: gróf Pejasevics János, gróf Károlyi József, gróf Károlyi Ferenc, báró Buday Goldberger Gyula, Antal, István, gróf Wenckheim Józsefné, báró Podmaniczky Attiláné, báró Korányi Frigyesné, báró Kornfeld Pál, Hg. Festetich György, gróf Esterházy Móric v. b. t. t. [!] gróf Batthyány Lajos, báró Hatvany Ferenc, gróf Teleki Pál, gróf Bethlen Margit. A potenciális könyvvásárlók (és támogatók) között voltak politikusok: gróf Preszly Elemér államtitkár, dr. Simon Elemér főispán, Létay Ernő, dr. Farkas Elemér, dr. Rakovszky Iván, Dinnyés Lajos országgyűlési képviselők. Vannak a listán földbirtokosok (rendszerint a település megnevezésével): Perczel Lajos, Latinovits János, Fusch Leó, dr. György Lajos. Nagy számban szerepelnek a füzetben gyárosok, üzem- és vendéglő-tulajdonosok például Wampetich Károly, Teltsch Árpád, Zupka Lajos, Feller Simon, Hamerli József, bank és gyárigazgatók, például Herslein Ignác, Neuschlotz Elek, Guttmann Gyula, Gárdonyi Henrik (ezeknek a neve mellett ott van az általuk igazgatott intézmény neve és pontos címe). Sok orvos és ügyvéd is van a listán (például dr. Lénárt Vilmos, dr. Kisfaludy László, dr. Szilágyi Endre, dr. Dolcskó János, dr. Kerekes György, dr. Groó Béla,

dr. Nádor Henrik). Szerepelnek egyetemi tanárok (pl. dr. Huzella Tivadar, dr. Donáth Gyula, dr. Polatschek Elemér, dr. Illyés Gyula, dr. Manninger Rezső), az írók közül Ignotus és Karinthy, a színész Titkos Ilona, valamint polgármesterek, főkonzolok, építészek, mérnökök, „Hentesárúgyárosok” (akiknek Berda odaírta: „verseim propaganda nektek!”), de van a listán egy kertész és egy pék is.²⁷

A neveket, rangokat, címeket tartalmazó lista egyrészt mutatja: az állandónak remélt mecénások körén belül erőteljes „mozgás” volt. Berda ugyanis különböző jeleket tett a nevekhez, egyeseket aláhúzott piros ceruzával, másokat kitörölt, néhány törlésnél erősen megnyomta a ceruzát, talán valamilyen indulat is munkálhatott benne jelölés közben. Külön érdekessége ennek az 1945 előtt összeállított listának az újpestiek hiánya. Három név mellett van csak ott a város-jelölés: dr. Bay Zoltán [fizikus és kutatóintézeti igazgató], Wattmann Emil főmérnök és Székely Simon igazgató nevével. Nem szerepeltek a helyi orvosok, ügyvédek, az őt folyamatosan támogató gyárosok (például az emlegetett Várkonyi István neve sem, akinek a könyvei között ott volt Berda verseinek négy-öt füzete, amikkel a költő időről időre „fizetett”), nem szerepeltek a névsorban kereskedők és iparosok, például Gergyési István sem, akinek üzletében a költőt minden nap várta az odakészített reggeli pálinka.

A mecénásokat (Berda József szóhasználata szerint a „mecenásokat”) nem csak számon tartotta, de magában és a beszélgetésekben „osztályozta” is. Voltak „első osztályú mecénások”, ilyen volt például báró Wolfner József, az egyik újpesti bőrgyár tulajdonosa, aki minden kötetért kétszáz pengőt adott. A „másodosztályú mecénások” általában ötven pengővel köszönték meg a könyvet. A „harmadosztályú mecénások”, orvosok, ügyvédek, mérnökök, kisebb üzemmél, üzlettel, műhellyel rendelkezők, rendszerint tizenöt–húsz pengőt adtak. Arra is volt példa, hogy a dedikált kötettel megtisztelni kívánt helyi lakos, például May Imre, dr. Ugró Gyula sógora, a Phöbus Villamossági Rt főmérnöke, odaadta a költőnek az éppen lehetséges, túlfizetéssel kiegészített összeget, a könyvet azonban nem kérte el.²⁸ Mivel Berda

²⁷ A füzet a Neogrády László Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény Berda-dokumentumai között található.

²⁸ Jolsvai András személyes közlése, 2015. május.

minden esetben ceruzával írta be az ajánló sorokat, a költő ilyen esetekben az előre beírt nevet könnyen fel tudta cserélni mással.

A kötetek mecénást kereső eladásával egyenértékűen jellemző volt Berdára, hogy azokhoz az ügyvédekhez, orvosokhoz, akiknek a magánpraxisa megszűnt, soha nem vitt az újonnan megjelent könyvéből. Ugyanígy nem kereste föl a szokásossá vált támogatásért azokat az üzemtulajdonosokat és kereskedőket, akiknek javait államosították.²⁹ Diákoknak sohasem kínálta könyveit. Azoknak a fiataloknak pedig, akik még tanultak, s nem tudták volna kifizetni a költő által megrendelt ételt, minden esetben ő fizetett.³⁰

Berda József „társadalmon kívüliség”-ét jelezte az étkezésekhez mindig mindenková magával hordott *fűszerekkel* is. Ezeket vagy aktatáskájában, vagy a zsebében hozta. A „fűszerboltot” minden alkalommal „[...] kirámolta az asztalra. Borsot, tárkonyt, gyömbért, cse-resznye paprikát. Mindent, amit a magasztos étkezésekhez nélkülözhetetlen”-nek tartott. Ezekkel „a fontos szerekekkel” följavította az elébe rakott levest, akár vendéglőben, akár barátainál vagy ismerőseinél ebédelt, majd rendszerint „hosszú esztétikai fejtegetésekbe” kezdett, mennyivel lesz teljesebb és tökéletesebb így az étel. Egy-egy ilyen monológban általában kitért azokra, akik „[...] az emelyítő dobostortát meg a nyálkás spenótfőzeléket kedvelik, melyben nem érzi jól magát a derék kolbász [...]”³¹

A társadalmon kívüliség szerep-megnyilvánulása volt a *trágár beszéd*, az *emberi anyagszere „lebonyolítása”*, felemlegetése és versben megjelenítése, az erotikus, sőt pornográf versek írása. (1933-ban az *Örökkévaló szagok éneke*, 1940-ben az *Édes pihenés* című „szeméremsértő verse” miatt perbe is fogták, pornográf versei életében nem jelentek meg nyomtatásban, csak kéziratos másolatban voltak olvashatók).

Ha valaki megsértette, akkor rendszerint azt mondta az illetőnek: „– Tudod mi vagy te? [...] Egy bibircsók a világ pofáján!” Ennek a sértésnek volt erősebb változata is. Dr. Derce Tamás őrizte meg a következő történetet: „Berdának

egyszer dolga volt a Városházán. Az előadó asszony flegmán, lekezelően, sértően beszélt vele, gyakorlatilag kirúgta Berdát. Berda elindult a szobából, az ajtóban megállt, megfordult, majd így szólt: – Kisasszony! Maga nem is tudja, hogy ennek a hatalmas földnek a seggén maga milyen icike-picike pattanás.”³² Nem csak akkor káromkodott, mikor valaki éppen megharagította. Amikor már az idézett pécsi látogatáson Kodályék, Keresztury Dezső és az ő fogadására kirendelt kíséret tagjaival az állomásról a város központja felé tartottak, „[...] egy különösen telt idomú, lantcsipejű, hintalótomporú menyecske jött [velük] szembe. Berda a rubensi jelenség után nézett. Majd olyan cifra káromkodást rittyentett ki a nő szépségének dicséretére, de teli torokból, hogy megállt [a történetet följegyző Galsai Pongrácban is] a vér. [...] Kodályék [...] még a matrókorú Emma néni is – csak nevetgélt rajta.”³³

Az esti kocsma-körútjának éppen úgy megvolt a koreográfiája, ahogyan a 20. század második évtizedében Ady Endre esti portyázásainak (azaz pontosan lehetett tudni, melyik kocsmában mikor található meg a költő). Ha valami váratlan dolog miatt a soros „vendéglátó egység” már nem volt nyitva, mint amire számított, kisebb vagy nagyobb dolgát elvégezni beállított legközelebb lakó barátjához. Így történt, amikor Újpesten a Lőrinc és Venetiáner utca sarkán a kocsmá fél órával hamarabb zárt be, mint ahogyan az szokásos volt, Berda este 1/2 10 után átellenben becsöngetett az egyik lakásba, ahol egy fiatal gimnazista barátja lakott a testvérével, huszonöt éves sógornőjével négy éves unokaöccsével. „Két dolgot nem tud az ember – mondta enyhén raccsolva, meglehetősen borízú hangon –: hol hal meg és hol szarja össze magát!” Ezután a „belépő” után a lakás legkisebb helyiségét elfoglalta, majd pár perc múlva kikiabált: „Fenséges volt, kérlek!”³⁴

A legnagyobb lelki nyugalommal szellentett tömött autóbuszon, nyilvános helyen, bárhol. Ezt a biológiai folyamatot beemelte több vers-történebe is.

²⁹ Dr. Somos Sándor személyes közlése, 1966. július.

³⁰ Sipos Áron személyes közlése, 2015. január.

³¹ Galsai Pongrác, *Költő rövid nadrágban*, i. h.

³² Dr. Derce Tamás emlékei Berda Józseftől. Kézirat, 2015. augusztus.

³³ Uo.; BERTALAN Tivadár, *Külvárosi garabonciás*, Lyukasóra, 2009. szept. 27.

³⁴ Sipos Áron személyes közlése, 2015. január.

Ne szólj szám...

Csücsülj csak ülepem, légy vidám,
légy te a száz sípú orgonám.
Nincs más vigaszom, ami hangot ad, –
áraszd kegyelmed: tiszta hangodat.

A száj szava hazug; nincs már hitele.
Az ördög tudja csak, mit mível vele.
Veled incselkedni méltó mulatozás,
csücsülj csak, danolj hát, korhely csuda dudás.³⁵

Tervezett is „[p]ajkos, vitriolos és egyéb szemtelenkedő versek”-ből egy ciklust „1926-tól 1956-ig terjedő születési sorrendben”. A verseket végül nem rakta kronologikus rendbe sem. Ezt a kilencvenegy ide szánt verset *Fing-ciklus*nak nevezte, aztán – bizonyára egy reménybeli kiadásra gondolva – megszelídítette a címet. Ilyen variációk jutottak eszébe: *Huncut hangon, Nevetést dicsérő, Nevess!*. A kötet azonban nem jelent meg.³⁶

Öltözködése, szokás- és életrendje, szabad-szájúsága, viselkedése, a biológiai létezését és a szexualitást tematizáló versei sokaktól elzárták a költőt.

Azok, akiknek a szemében a szigorú rend szertint kezdődő és végződő gyári munka, az igyekvő helytállás, a gyárban való lassú, de mégis megtapasztalható előmenetel, a házasság és a gyermekvállalás volt a társadalmi norma, munkakerülőnek tekintették. Nem csak azért, mert a költősséggel nem tudtak mit kezdeni, akár csak Rónay György anyósa veje írómivoltával. Sorsszerű naplopónak gondolták ápolatlansága miatt. Nem tudhatták, hogy hihetetlenül és megmagyarázhatatlanul ügyetlen volt. Egy vas-kályhában nem tudott tüzet rakni, nem tudott fát aprítani, s amikor egyedül maradt, inkább fagyoskodott télen, de a begyújtással nem kísérletezett. 1964 decemberében kelt levele szerint „a kályha befűtéséhez csak a nővére ért”, ő legfeljebb „a gyöngye »melegítésű« hőszórót tudja beállítani.”³⁷ Azt pedig nem vették semmibe, hogy napi hat-nyolc órát ült a sarokban az Árpád ut-

cai Pokol csárdában, az Árpád és István út sarkán lévő Wágner vendéglőben, a Lőrinc utcában, Rátési Flórián éttermében és kocsmájában vagy olyan helyen, ahol éppen befogadták, s mindig rövidke ceruzájával verset írt, vagy verset javított. Nem tekintették munkának, hogy verseiből köteteket állít össze, valahogy összeszedte a nyomdaköltséget, aztán megpróbálta eladni a könyvet. Megmosolyogták a piacon a kofákkal és henteslegényekkel szóba keveredő férfit, a kéziratait kínálgató költőt. Azt a gyereket, aki az 1960-as évek legelején azt mondta, költő akar lenni, Berda József koszlottságával és szegénységével ijesztgették.³⁸

Taszító lehetett egyeseknek az őt állandóan körülengő „fokhagyma és szeszek illata”.³⁹

Nem értették sem 1945 előtt, sem 1945 után, miért beszél annyit „az emberi szabadság”-ról, a „szabadságjogok”-ról, a „humanizmus”-ról, a „jóság” és a „szeretet” parancsáról, az erdőről, a természetről, a géva- és tinoru gombákról, a madarokról, miért öleli meg a kocsmá előtt az úttesten várakozó teherkocsi lovát, miért dugja oda az orrát a kecskegida orrához, miközben két keze közé fogja az állat fejét. Mindezeket értehetetlen furcsaságnak tekintették, a bolondos költő bolondériájának. Ezek aztán azonnal anekdotákká lettek. Hozzávetőlegesen úgy, mint az alábbi história. Eszerint az 1930-as évek végén valaki az újpesti városháza oldalában vizelt. A posztoló rendőr észrevette, bekísérte a városházába, mégpedig a Polgármesteri Hivatalba, ahol az első fokú hatóságként „Pásztor bácsi” intézkedett a szabálysértési ügyekben. Berda – így szól a történet – látta a vizelőt, a rendőrt, tanúja volt a bekísérésnek. Csatlakozott a menethez, felment velük „Pásztor bácsi”-hoz, ahol nagy előadást rögtönzött az emberi jogokról, melyek szerint mindenkinek emberi joga ott vizelni, ahol a szükség rájön. „Pásztor bácsi” meghallgatta, jót nevetett az okfejtésén, a bekísért embert megfedte, és elengedte.⁴⁰

³⁵ BERDA József, *Indulat* [1935] = B. J., *Összegyűjtött versei*, i. m., 163.

³⁶ A kéziratban maradt verseket az utoljára idézett címvariációkkal, dr. Urbán László gyűjtötte össze és közölte. Vö. BERDA József, *Összegyűjtött versei*, i. m. 730–737; 734.

³⁷ Sipos Áron személyes közlése, 2015. január; CSERES Tibor, *Berda József emlékezete*, Élet és Irodalom, 1966.

júl. 9; Berda József levele Maczelka Tiborhoz 1964 decemberében (Vajdáné Maczelka Erzsébet tulajdona).

³⁸ Jolsvai András személyes közlése, 2015. május.

³⁹ RÓNAY László, *„Meztelen kamasz a város felett”*. – *Berda József ébredése*, Limes, 1997/2.

⁴⁰ Dr. Fábry György személyes közlése, 2015. május.

A szabadszájúságára még rá is játszott. A vele egy társaságba kerülő, ha nem tudta vagy nem vette észre, hogy „szabadszájúsága szabadság-szeretetének volt egyik kifejezési formája”, s valójában „önként választott szerepe” volt a költőnek, hanem elhúzódott tőle vagy fanyalgott, akkor Berda „mint egy fékezhetetlen, jókedvű faun, roppant élvezettel esett neki a kiszemelt áldozatnak, elárasztotta harsogó, derűs vaskosságaival [...], valósággal szárnyakat kapott. Mint egy sikertől megmámorosodott improvizátor, sosem volt variációkat csiholt ki magából, s addig űzte a rögtönzés magasiskoláját, míg áldozata elmenekült.”⁴¹

Azok a versolvasók, akik Babitsot, Kosztolányit, Tóth Árpádot, Füst Milánt vagy Kassák Lajost olvastak, nem tudtak mit kezdeni a se nem nemzeti, se nem szociális, s nem politikai-társadalmi, se nem etikai, esztétikai, lételméleti, kulturális inspirációjú verseivel. Az 1930-as évek legelején a literátus családokban, ahol általában olvasták könyveit, mindig akadt valaki az előző generációból, aki nem volt hajlandó kézbe venni „rossz hírű” alkotásait.⁴² Sokszor elég volt a szerző híre, hogy rosszallást váltson ki. Jankovich Ferenc édesanyja például a

fia barátjának számító Berda Józsefet, ellenkezését kimutatva, nem a baromfiudvarból való csirkével vagy kacsával, hanem híg borsófőzelékkel „vendégelte meg”.⁴³ Az újpesti Könyves Kálmán Gimnázium híresen művelt latin-görög szakos tanára, ha meglátta az intézmény földszinti termének ablakából kitekintve a kerítés mellett baktató Berda Józsefet, kimutatott, s minden alkalommal ugyanazt a verset kezdte mondani.⁴⁴ Talán éppen ezt:

Torzkép

Borssal ízes most a szavad;
fellegjáró kedvedbe vagy.
Szívderítő vigalommal
feneked is meg-megszólal.

Kevés a bor, meg se kottyán.
Reng a kedv a részeg szóban.
Ki-kitátod muja szádat:
olyan szép vagy, mint egy állat.

Sok volt a jó: itt a csömör,
kidöglöttél, mint az ökör...
Most látod, mily szép a világ: –
ferde szájad rája okád!⁴⁵

Berda (szó volt róla) magát „társadalmon kívüli lény”-nek, máshol „szabadon bókászó, békésen kóborló” vaddisznónak nevezte.⁴⁶ Az eddig idézett történetek, élet-darabok, szokások, gesztusok azonban Berda József életének külső, a világ felé forduló részét jelenítették meg. Bardócz Ernő újpesti plébános, neki különben jó barátja, a következőképpen emlékezett életvezetésére: „[...] senki nem nevezte tarhálásnak, potyázásnak pénzszerzési módszereit [...] Könyvei megjelenésén megtapasztalhatták, hogy dolgozik, valami olyasmit, amit más nem tud, s amiből nem tud megélni, mégis ilyesmit csak különleges tehetséggel tudhat valaki.[...] Az igricek se favágásból éltek.” Ludmány Antal, a budapesti Lehel téri templom költő plébánosa, Berda hétköznapi kirándulásainak sok éven át társa, jegyezte fel róla: „Egyetlenegyszer ajándékozott meg önmagával. [...] Ek-

⁴¹ Görgey Gábor, Régi fénykép Berda Józsefről

⁴² Kenyeres Zoltán személyes közlése, 2015. június.

⁴³ JANKOVICH Ferenc, A magam emberségéből, Bp., 164.

⁴⁴ Dr. Fábry György személyes közlése, 2015. május.

⁴⁵ BERDA József, Összegyűjtött versei, i. m., 173.

⁴⁶ SZEBERÉNYI Lehel, Berda Jóska mosolya. = Sz. L., emlékek völgye, i. m. 100.

kor [...] egy verséből olvasott fel pár sort. Látni kellett, ahogy megváltozott. Felmagasodott, szerintem centimétereket nőtt, és egy más ember állt előttem. Hangja csengő lett (egyébként, tisztelettel szólva, enyhén, kedvesen, rőfögőnek éreztem a beszédét), nem is csengő, hanem orgonaszerű lett a hangja; arca – egy belső villanással – felszépült, a bibircsókot bevonta valami férfias nemesség. Három sorig tartott a varázslat, de megrázott [...].⁴⁷

Rendszeresen járt tárlatokra is. Nem csak a barátai: Aba-Novák István, Barcsay Jenő, Borsos Miklós, Czóbel Béla, Csorba Géza, Kondor Béla, Rudnay Gyula, Szabó Vladimir, Szőnyi István kiállításait nézte meg, de eljárt minden elérhető közelségben lévő tárlatra is. Napokig izgatottan beszélt egy-egy képről, „amely magával ragadta, amely élményt jelentett számára, vagy érzelmességével megütközést váltott ki belőle. Szidta a konzervatívokat, a fantáziátlan természetutánzókat [...]”.⁴⁸ Egy-egy fontosabb kiállítás megnyitása után levelezőlapokkal árasztotta el azokat a barátait, akikről úgy gondolta, feltétlenül látniuk kell ezt vagy azt a képet. Ugyanígy volt a zenével is. A gregorián muzsika és Bach művei szerves részei voltak az életének. De képes volt templomi freskókat és seccokat órákig nézni. Galsai Pongrác írta le, miként ült le Berda a pécsi székesegyházban a főhajó első sorában, s miként nézte „legalább másfél óráig Lotz Károly mennyezetfreskóit, s hallgatta” közben a dóm kórusán „Mayer Ferenc híre gregorián énekkarát”-t, mely „az *Ecce sacerdos magnus*” dallamát gyakorolta. „[...] a műélvezés ilyen döbönt áhítatát azóta se látam” tette hozzá az emlékezés szerzője.⁴⁹

Benjámin László, amint ezt elmondta a Sárközi Györgyről monográfiát író Kóhádi Zsoltnak Berda Józsefre gondolt, amikor *Jacopone da Todi sírfelirata* címmel verset írt. Ebben, a legelső magyar versnek, az *Ómagyar Mária-siralomnak* mintát adó, feltehetően francia szerzetes alakját és sorsát összekapcsolta a 20. századi magyar költő emlékével:

Isten bolondja nyugszik itt,
Jakab, Todi-beli.
Az Ítéletig csontjait
Todiban pihenteti.
Országos tekergő vala,
otromba jópofa,
piaci szó-kofa,
mégis az Úr szólt általa.
Bölcsen rendeltetett,
hogy az igazak megismerik
az útszéliben az istenit,
szent lesz a megvetett –
Mint ő is, akinek
ide fektették csontjait,
Szeressétek, Todi-beliek
Isten bolondjait!⁵⁰

*

Plutarkhosz írja a *Párhuzamos életrajzokban*: „[...] az erény vagy bűn nem a legkiválóbb tettekben nyilvánul meg, hanem egy-egy jelentéktelen dolog, mondás vagy tréfás megjegyzés gyakran jobban megvilágítja valaki jellemét, mint a legnagyobb csaták, hadseregek és ostromok.”⁵¹ Igaz, ez a megállapítás abban az esetben is, ha a biográfia szubjektuma nem reprezentánsa a kollektívumnak, s a szubjektum úgy próbálja megőrizni az *önmagával való azonosságot*,⁵² hogy esetleg magához méltatlan életet él, amint Ady Endre írta magáról egyik levelében, vagy úgy, hogy két életet él egyszerre: egyet, melyet a *körülmények* kényszerítenek ki, s amiben a szegénység, a kiszolgáltatottság, az ebből fakadó, gyakran indokolt, többször indokolatlan „támadó állás” a meghatározó; a másik élet az *eszményi világ*, amiben az értékhierarchia csúcán a költészetben, a zenében, a képzőművészetben (és a természeti szépben) megjelenő esztétikai érték áll, ezzel értékegyenlőségben az emberség, a tiszta erkölcs, a gyengédség, a szeretet jelenik meg.

Azokból a történetekből, gesztusokból, mendemondákból, amelyekből Berda József élete, és az életéhez közvetlenül hozzákapcsolható versek közös világa bontakozik ki, ez a kettős *identitás* jól érzékelhető.

⁴⁷ SAÁD Béla, Tíz arckép, i. m. i. m., 47.

⁴⁸ VARGHA Kálmán, Berda József alkotásai és vallomásai tükrében, i. m., 77.

⁴⁹ GALSAI Pongrác, Költő rövidnadrágban, i. h.

⁵⁰ BENJÁMIN László, Összegyűjtött versek, Bp., Magvető Könyvkiadó, 1982, 323; Kóhádi Zsolt, Sárközi György, Bp., Akadémiai Kiadó, 1971, 243.

⁵¹ PLUTARKHOSZ, Párhuzamos életrajzok, ford. MÁTHÉ Elek, Bp., Magyar Helikon, 1978 = <http://mek.oszk.hu/03800/03892/html/02.htm#29>.

⁵² RICOEUR, Paul, Objektivitás és szubjektivitás a történetírásban = A történelem anyaga. Francia történelemfilozófia a XX. században, Bp., L'Harmattan Kiadó, 2004, 89-90.

FILIP TAMÁS

Álmok aranyát

Mentsvárnak hittem, de ostromolják.
Létrákat támaszt a falának egy óriás.
A másik eltaszítja őket. Két iker-monstrum,
kik már azt se tudják, mindez miért, de
nem tartanak szünetet a harcban.
Húsvét-szigeti szoborra hajaz a hatalmas
hóember. Halottak gyúrták, mikor
még éltek, hogy ne unatkozzanak.
Mostanra olvadozik a meleg szélben.
Kardjával vezényel egy angyal.
Vérzik a szétszabdalt levegő,
a karzatok elfúló hangon énekelnek.
Illatos keszkenőt tartok orrom elé, míg
körbejárok a vértanúk között.
Lehetnék én is egyikük, de nem
tartott méltónak erre az Úr.
Sorsom, hogy lássam a fonódó villamost,
a gömbmozit, az égig érő márványtoronyot.
És tudjam: ha álmok aranyát olvasztó
tűzzel kivilágítjuk határainkat utolsó éjszaka,
hajnalra kihűl a Nap.

BARABÁS SZILVIA

Kegyelem

Kegyess halálra
születni kell, és lenni.
Jókor jó helyen.

Foto: Bolemant László

MISKE EMŐ: Alvó földanya

DEBRECECZENY GYÖRGY

jó nekem itt

kollázs Filip Tamás verseiből

mekkora küszöb nőtt ide reggel óta
mekkora ingerküszöb
jó nekem itt gondolja
végre megtalálta a helyét
feldúlt házakon kelünk majd át
a szabályzat felé
kirakatban gyógyul a kirakatper

a szabályzat ír valamit a küszöbről
és az éjszakai fényről
de nincs hivatali stempli rajta
és most még nappal van különben is
ingerel ez az ingerküszöb
a bírónő butákat kérdez a küszöbről
ezt nem tiltja a szabályzat

mekkora szabályzat nőtt ide reggel óta
pedig volt itt néha térzene is
kérek egy számot a géptől
a könyvtárosnő kétszer kopog a lexikonnal
mivelhogy kétkötetes
fülembé sűgja mitől szédülök
jó nekem itt mondja a szívem

jaj mekkorát dobban a szabályzat

MOLNÁR JÓZSEF

Víziók

1. A lökés

Vizsgára hívnak: emberség.
Előttem jégbefagyott test. Nem
veszem észre. Megbuktam.
Tudás fája. Kérdezik, mit ér
az ember, ha céltalanul él? Nem
tudtam. Megbuktam.
Vidáman. Indulok
a legmagasabb hegyre.
A feladat, megmondani, mit
lát a vak. Szégyenemben vakarom
a fülem. Megbuktam.
Elindulok a tengerhez. Bálnára
kell ülnöm. Kapaszkodom a síkos
háton: – Hány óráig bírod ki víz
alatt?... – Fuldoklom. Elájulok.
Megbuktam.
A Paradicsomban, vagy a
Mennyországban nincsenek
kérdések. Körülöttem
angyalszárnyak. Legyeznek.
Nevem? – kérdezi valami
bürokrata. Elfelejtettem. Nem
baj, mással is előfordult már.
Löknek rajtam egyet. Zuhanok.

2. Lábadozó

A létra magasba mutatott.
Mintha az ég felé tartana, ki mássza,
gondolta szelíden egy árnyék,
s macskaügyességgel lépett
a fokokra. Nem tudott
ellene állni a félelmetesen
közelgő hóhegyek hívó
szavának. Megszédült. S most
a kórházi ágyon lábadozva
álmodik tovább.

3. A kulcs

Bezárt ajtó előtt kaparászol,
mint az elhagyott macska.
Nagy szemeket meresztve
keresed a kulcsot, miközben
arra vársz, valaki végre
– talán Ő? – előlépjen
a sötétből... Már azon
gondolkodsz, lakatost
hívsz, mesterembert, aki
tanácstalanságodon enyhít.
Vagy legalább előhúzza
hatalmas zsebéből a megoldást:
*szezám tárulj, nyílik a mennyország
kapuja*, ilyenről azonban szó nincs!
Állsz továbbra is tanácstalánul
bámulva, mint Bálám számára. Ekkor,
mintha láthatatlan kéz unná meg
a dolgot, moccan a zár, kulcs csörög,
s egy távolodó kacaj is hangzik...
Mohón ellököd magad
a szikláról,
és mosolyogsz hozzá.

KARÁCSONY TAMÁS

Lepihenni

Lepihenni végképp nehézség,
iszaposodási folyamat,
éltető sekélyesség,
mely a szavak hallatán is
vízszintesre fordítja szobám falát, és
potyognának le mind a pormacskák,
csíkot húznak az apró karmocskák,
hogymindennek a tetején,
hangod szóljon halkuló magascén,
ámulva lassuljon a mozdulat,
huppanjon a párnán minden virgonc gondolat.

BÍRÓ JÓZSEF

Weihnachten

1956

fel le rá meg egy
 kis – m – on be nagy én
 fekszik íróasztal iszik
 Ádám Éva testvére a
 táska van üvegpohár
*kis***betlehem***kis***istálló***kis***jászol***kis***jézus**
 apa anya rádió újság
 játszik ír szőke ki
 – ot hol olvas –ból
 barna – val mi ?
 bohóc kezében előtt
 ceruza úrhajó autó
 oroszlán gyöngy – é – n
 építőköcka mit csinál
 nagymama nagypapa
 mellett petróleumlámpa ül

bárány szamár tyúk
 golyó könyv lyuk
 kardigán szoknya
 léggömb rajzol virág
 esernyő zseb sapka
 udvar öntözőkanna fa
 iskola zászló nagy
 gurít cipő nadrág – :
gágyé **karácsony** – ba
 húz óra ágy piros
 gyúr szánkó eszik
 papucs kék zöld
 hógolyó hóember
 alatt milyen – z

kis – m – on be nagy én
 nagymama nagypapa
 oroszlán gyöngy – é – n
 bohóc kezében előtt
 – ot hol olvas –ból
 apa anya rádió újság
 táska van üvegpohár
 fekszik íróasztal iszik

a és ki ? autó
 mellett petróleumlámpa ül
 építőköcka mit csinál
 ceruza úrhajó
 barna – val mi
 játszik ír szőke
*kis***mária***kis***józsef***kis***mennyből***kis***angyalok**
 Ádám Éva testvére

fel le rá meg egy
 hógolyó hóember
 gyúr szánkó eszik
gágyé **karácsony** – ba
 iskola zászló megy
 esernyő zseb sapka
 kardigán szoknya
 bárány szamár tyúk

lyuk virág fa – t piros zöld
 alatt milyen – z
 papucs kék
 húz óra ágy
 gurít cipő nadrág – :
 udvar öntözőkanna
 léggömb rajzol
 golyó könyv

Ádám Éva testvére a
*kis***gáspár***kis***menyhért***kis***boldizsár**
 fekszik íróasztal iszik
 táska van üvegpohár
 játszik ír szőke ki
 barna – val mi ?
 apa anya rádió újság
 – ot hol olvas –ból
 ceruza úrhajó autó
 építőköcka mit csinál
 bohóc kezében előtt
 oroszlán gyöngy – é – n
 mellett petróleumlámpa ül
 nagymama nagypapa
 kis – m – on be nagy én

golyó könyv lyuk
léggömb rajzol virág
bárány számár tyúk
kardigán szoknya
udvar öntözőkanna fa
gurít cipő nadrág - : - t
esernyő zseb sapka
iskola zászló megye
húz óra ágy piros
papucs kék zöld
gágyé **karácsony** - ba
gyúr szánkó eszik
alatt milyen - z
hógolyó hóember
fel le rá meg egy

a és ki ? autó
fel le rá meg egy
lyuk virág fa - t piros zöld
kis - m - on be nagy én

Ádám Éva testvére a
hógolyó hóember
„ **HULLÓ KÖNNYE ZÁPORÁN ÁT
ALIG LÁTJA JÉZUSKÁJÁT** ”

BELVÁROS-LIPÓTVÁROS BEMUTATJA:

B E L V Á R O S
A JÖVŐ V. ÁROSA

A koronatanú

(Hetényi Károly évszázada)

című dokumentumfilmet.

Kálloy Molnár Péter és Szabó Zoltán Attila műve
DVD-n megrendelhető:

nyugatplusz@majorbt.hu • happycaroffice@gmail.com

Ára: 4500 Ft + postaköltség • Kiadó: Major Bt.

„Hetényi Károly élete kész kalandfilm.” (Port.hu)

„Karcsi bácsi - ahogy Jan Dítě Bohumil mester regényében - mindent látott, mindent hallott. Emlékezett a New York fontos ritusaira, a kávéházi menetrendre is.” (Népszava – Szép Szó)

„Érdekes csavar a történetben, hogy a Karinthy inasáról szóló dokumentumfilmet két mai nyugatos alkotó jegyzi” (Művész-világ)

További partnerek:

ALEXANDRA

IRÓK BOLTJA

ILLÉS PINCE
– Erdőbénye

Nyugatplusz

TÉPŐ DONÁT Pulzus

Sűrű izgalomfátyol borítja a szemét. Testében a félelemszikkák belesülnek a gyengéden olvadó véráramba, felismeri őket, de közben flörtöl tovább: már az is elég, ha csak a csuklóját mutatja.

BENJIFOTO

Ma délután is veszett rinocéroszok vadásznak a fejünkben, a nyár utolsó sugarai még kissé kettényesik az idegrendszerünket, és tompán lüktetnek a középső cellák. Tudjuk, mire számíthatunk. Arcunkat a talpunk felé fordítjuk, és látjuk a fényes lyukakat a földön, amelyekbe ha belenézünk, a rendszer belső gyomrába nyerünk betekintést, ahol a finommechanikai hézagok tömései mentén csillogó fekete hártya feszül, és minden kezelő nagyon jól tudja, hogy végül a szívre is ráhúzzák majd.

Az emlékektől megfosztott lelkek odalent most még magányba burkolóznak a sűrű masszában, de hamarosan új feladatokat plántálnak beléjük, hogy későbbi teljesítményük alapján további elbírálásra kerüljenek.

Megfogom a kezét, és magamhoz szorítom, hogy ne arra figyeljen, hogyan működnek a dolgok, hanem inkább menjünk tovább, hiszen meg kell még ennünk azt a mandulás sajtortát, mielőtt megtudjuk a végső igazságot. Átölel, én meg a füle alá csókolok. Jó ez így mindig nekem.

Miközben szívom a melegséget belőle, észreveszem, hogy a narancssárga foltok elnyúlnak a falon, és buborékos lesz az egész járat. Elkérem a törölközőjét, hogy leszedjem magamról a maradék kételymorzsákat, aztán közlöm vele, hogy most már csupasz vagyok, és teljesen az övé. Eltereli a figyelmemet egy csókkal, meg azzal a kilenc betűvel, amivel folyton levesz a lábamról, aztán már könnyedén hajlok rá, hogy keressünk egy dohányboltot, mielőtt odaértünk, mert tán maradt még valami az alufóliában.

Holdként keringek körülötte, csapatként dolgozunk, úgy könnyebb átverni a merevséget, és hiába hűl le a levegő estére, odaadásunk tovább hevül. A rokonok már indulás előtt megmondták, hogy ennek semmi értelme, csak elpazaroljuk a tehetségünket egymásra, meg, hogy a másikba vetett hit olyan, mint a diszkódrog. De nálunk az idő gyorsabban forog, ráadásul visszafele, és vesztenivalónk sincs,

szóval inkább pulzusmérőt rakok a vágyra, mert annyira kívánom már. Különbem meg a szervezetelem rég hozzászokott. Emlékszem, eleinte csak a mellkasomban éreztem, de most már minden reggel a csontjaimon belül pumpál, mint egy óvatos technohimnusz, amely egyszer csak felemel, és a végtelenbe húz.

Papírra teszünk szert, meg ásványvízre a fröccshöz. Nem akarunk öntudatra ébredni, mert ha emlékeznénk, honnan jöttünk, és mik vagyunk, elvesztenénk akaratunkat, és használhatatlanná válnánk. Már így is túl sokat tudunk, épp egy hajszálnyira lézengünk a megsemmisüléstől, és nem szabadulhatunk fel, amíg nem emlékezünk, de aztán meg mit kezdünk majd az emlékeinkkel?

Az ellenállás harsog bennünk, ropogatja perceinket, mire nagy levegőt veszünk, és arra tippeünk, hogy ide biztos csak a művészeket és a bűnösöket küldik, de mindhiába: egyre többen leszünk, egyre kevesebben jutnak tovább a következő szintre, csak a tehetetlenek szaporodnak egymásra. Számukra minden, ami megtörténik, ugyanannyit jelent, mint az, ami nem. De közben kiválasztanak és elutasítanak, páratlan történetet akarnak képezni az életükből, hogy legyen mire emlékezniük, maguk körül; mindent osztályoznak és minősítenek. Így aztán folytonos megbánásból, elszalasztott lehetőségekből, önigazolásból vagy kihasznált alkalmakból épül fel összemontázsolt életük, melyen végigcipelik hibáikat, és eközben készek bármit megtenni, csak, hogy teljen az idő, amivel nem tudnak mit kezdeni. Senki nem akar megismerni senkit igazán, a kivételeket meg kiűzik a területről a végső iktatókba.

Kivételes. Előttem megy. Tetszik, ahogy mozog, ez a mozgás már hozzám tartozik, eggyé formálódtam vele. Bárhol felismerem. Ismerem sötétben, a nagyváros neonzájában hazafelé sietve, ismerem hajnalban, amikor mögé bújok a zsalugátterrácok mögül felderengő sűrű fényben, enyém az az

apró, nyögésszerű hang, amelyet időnként kiad, amikor nemlegesen válaszol, ujjainak felfelé ívelő mozgását, ahogy lepöcköli cigijéről a hamut; azt az örömteli, szégyenlős kiscica szerű összehúzódadást, amit akkor produkál, ha valami nagyon tetszik neki – és a körút forgatagában hátulról felé tartva ismerem feltűnni.

Mindig csak a látószög számít, amelynek változásában elfelejtem magam, mert belefáradok abba, aki voltam, pulzusonként újraalkotom elképzeléseimet, egykori énem romjain keresztmozgásban tárogatva idomulok tökéletesített másomhoz. Nézem a nyakszirtjét a járat végéről beömlő fényben, áttetsző bőrpihék gubancolódnak össze rajta, és arra gondolkodom, rég nem éltem meg ennyi gyengédséget. Az emberek nagy részével ellentétben mi nem azért szeretünk, mert kényszerítenek rá, hamis szavakat nem adunk egymásnak, nyughatatlanságunk pedig megbánás, amiért néha már annyira szeretünk, hogy nem tudjuk, mit tehetnénk még. Minden kapcsolat temérdek önfeláldozással és erőfeszítéssel jár, de csak a látószög számít. A szemlélet, és ha már sokszor feláldoztad magad másokért, egyszerre meglátod a részleteket, amelyek pont azokba a résekbe illenek, ahol lehullott az ég vakolata.

Mindenki megállás nélkül beszél, percenként milliónyi pletyka, beszámoló, kijelentés, vallo-más és megjegyzés hangzik el, mégis mindig ké-sőn értjük meg, hogy mi történik. Lehetetlen nem tévedni. De a nyughatatlan ember minél idősebb, annál inkább szomjazik az életre, ezért újra meg újra próbálkozik, pont, ahogy mi.

Látjuk a járat végét, lassan elfogynak a lehetőségeink, papírzacsokba csomagoljuk igazságainkat, hogy itt hagyjuk őket az utánunk következőknek, istent káromlunk és alkut kötünk a túlvilággal, méhpempővel kenjük be szemhéjainkat és az Ain't Nobody-t dúdoljuk, felidézve az elmúlt nyarat, az átbeszélt éjszakákat, a zsigerből feltörő testiséget. Mögém bújok, érzem, ahogy a melle puhán hozzám ér, átkarol, és egy pillanatra úgy teszünk, mint akiket az ösztön vezérel, és úgy sem tanulnak semmi-ből. Mielőtt kilépnénk, megfogadjuk, hogy bármit hallunk majd, csak egymásban bízunk, hogy nem törődünk az idővel meg a távolsággal, hogy pánik-gombként mindig ott leszünk a másoknak, még ha ez is volt az utolsó narancshasú nyár.

Protokoll szerint járnak el a fantomok, amikor lekapszolnak minket. Az utolsó szívdobbanáso-mat még neki adom, aztán eltűnünk az univer-zumból.

VÁLTSON DIGITÁLISRA!

Olvassa a Nyugat Plusz magazin digitális változatát!

interaktív tartalmak | folyamatosan bővülő kínálat | iPad, PC, OSX
Android, Win8

FIVE INTERNATIONAL KFT. // UGYFELSZOLGALAT@DIMAG.HU

SZEIVOLT ISTVÁN

Pénz

Csörög és csillog a folyók medrében,
Az emberek szívében, a látók szemében, az asszonyok, nők ölében,
A csecsemő pólýában, a könyvszekrényben, a kutyák ugatásában,
A macskák dorombolásában, az erdők száz éves fáiban, a régi termőföldeken,
A sziklák ormán, kastélyok régi urainak képe alatt, az aranyozott WC-kagylóban,
A leendő győztes, hegedűjének tokjában,
Mindenhol.

Ott,
a hidegben forró nyarat lehet érezni,
A nyári füllesztő melegben síelni, korcsolyázni, közben a kandalló pattogó tüze mellett
Aranyló teát és viszkít iszogatni, inget egyszer felvenni, szegénységet üldözni, lenézni,
Sötét, hideg fagyban tengerparton napozni, ezáltal többnek látszani.
Csábos nők és fiatal fiúk szerelmét kegyesen elfogadni.
Az emberséget pénzre cserélni.

Én lelkeket, ami pénzé lett, nem keresem.

Párnám rándul fejem alatt.
Szellő az, ki elsőnek az illattól szárnyat kap.
Beszippantva az ismerős életparfümöt, egyedül járja táncát.
Mi, a szerencsétlen vak, fagyott lelkű bámészkok
Körmünkkel vonalakat húzunk a lábunk szárán.
Vér serken a durva rajzolatok nyomán.
Az életparfüm szellőillat idegen test nekünk.

A pénz tartja védvonalát.

A mágikus forgószél gyorsuló ütemben, táguló körökben táncol,
Beleharap a légbbe, földbe, és nyel el bennünket is.
A Nap ébresztőórája, harangzúgást zúdít ránk.
Először egy árván imbolygó, helyét kereső gyertyaláng,
Majd számtalan, e világító lélekmelegítőből,
Mint békehadtest, éjszakai szerenád boldog közössége,
Közelít.
Átalakul előttem. Mindent betöltő hatalmas fényességgé válik.
Élvezettel nyaldossa a kékséget.

Most már engem is betakar az illatod.
Táncolunk és toppantunk, majd forgok Veled a szellőben.
Virágok lebegnek körülöttünk, madarak énekelnek,
Hangyák könnyedén menetelnek, katicabogár pöttyöt vált.

Egymásra talált szívünk kiugrani készül.
Ölelni szeretné társát.
Ajkunk csókot kíván.
Az enyém a Tiedet!

Párnám is részt vesz ebben a reggeli mulatságban.
Fáradt melegen kérdezi fülembé suttogva:
– Jól aludtál?
– Kár, hogy álom volt – felelem, mert csak a végére emlékszem.

Számon ajkadat érzem. Orrom az illatodat szippantja be,
Ami kábító felhőként takart be az éjjel.
Arcom képe a felnőtt filmekben is sikeres lenne!

A nagy síkságban száz birka várakozik.
A párnám pedig, ki társam nekem, szégyenlősen fordul el.
Nem tud ilyen sokat számolni.

DEBRECZENY GYÖRGY

nahát, mekkora sóhaj

mekkora sóhaj
tört fel belőlem
nahát mekkora sóhaj
összetévesztettem
a cukrot a sóval

sósan ittam a kávé
képzeld csak édes
sós volt a franciakrém
és magyar
fenemód magyar

igaz hogy összetévesztettem
de mégse vesztettem
belázasodtam
nem kellett iskolába mennem
nem írtam meg a dolgozatot

viszont ha összekevertem volna
a cukrot a sóval
most könnyű lenne a show
fele cukor
fele só

légy óvatos
ne sót tegyél a kakaódba
hisz látod édes
belázasodtam
sóhajtoztam

nem írtam meg a dolgozatot
a kúpról
sem a csonkáról sem az épről
mesélj nekem a jóról
a szépről

imádkozz értem
kérek gondolj rám szeretettel
úgy érzem
olvad már a kakaóvaj
a fenekemben

HORVÁTH GÁBOR MIKLÓS elég

érzed tudod nem arra mennek a dolgok
amerre szeretnéd az érdek az önzés
lásd megnehezíti még a kismadarak
életét is a fecskéfészkek már régen
lehullottak a házak eresze alól
templomtornyok sem nyújtanak biztonságot

a gólyáknak vakmerő medvék osztoznak
hajléktalanokkal a tömött kukákon
elhagyott játszóterek ócska hintái
nyikorognak a viharos szélben igaz
a gyerekek is számítógépnél ülnek
mászókával nem lehet kirobantani

őket önként vállalt magányukból mégis
úgy érzik az egész világot szorítják
markukban azzal a fürge egerükkel
képesek befurakodni mindenhová
elvezeti őket titkos ösvényekre
ahonnan ki mondja meg van-e visszaút

az események gyorsított felvételen
zajlanak lassítani akarsz de ehhez
az egerhez nem csináltak egérfogót
egyre fáradtabb betegbb szervezeted
jelzi a válaszokat már nem te fogod
megtalálni a legújabb kérdésekre

elég engedd pihenni az egeredet
az emberiséget nem te vezeted ki
az egerlyukból kevés a talentumod
menni sem tudsz úgy ahogyan régen mentél
enni sem tudsz úgy ahogyan régen ettél
szeretni sem tudsz úgy ahogyan szeretted

van-e benne még amit szeretnél nagyon
szeretnél-e valamit még nagyon benne
van-e benne ami aki szerethető
az életöztönöd csak meghosszabítja
a szenvedéseidet ezért mondom hát
neked engedd el bátran ezt a világot

Hangzó Nyugatplusz

szabó zoltán attila szerkesztésében

Megjelent a Nyugat Plusz „hangoskönyv-változata”, a **Hangzó Nyugat Plusz** első, második és harmadik albuma is. Az első lemez „hangja” Papp János színművész, a másodiké Kálloy Molnár Péter, a harmadiké Lukács Sándor. Megvásárolható a kiadón keresztül 2000 Ft + postaköltség áron, valamint az Írók Boltjában, a Libri hálózatában és a Kódex könyvruházban.

Nyugat Plusz 2016. évi előfizetési díjak

1. csomag: Csak a Nyugat Plusz folyóirat aktuális lapszámjai (évi 4 darab lapszám, számonkénti ár: 850 Ft) – előfizetési díj: 3400 Ft + postaköltség
2. csomag: A Nyugat Plusz folyóirat aktuális száma + 1-1 darab a Nyugat Plusz 2013-2014-2015-ös lapszámaiból (ez egyszer 10 + 1 darab lapszámot, majd további 3 darab lapszámot jelent) – előfizetési díj: 8400 Ft + postaköltség

A folyóiratra csak egy évre fizethető elő, amely a megrendelés időpontjától számított egy esztendőre vonatkozik. A lap 2016-ban március, május, augusztus és november hónapokban jelenik meg.

A Nyugat Plusz előfizethető a Magyar Posta hálózatában is, az áruhelyek a Nyugat Plusz Facebook-oldalán megtalálhatóak.

Régi Nyugatok!

2016-ban lehetőséget kínálunk – a raktárkészlet erejéig – a Nyugat Plusz korábbi, 2013-as, 2014-es és 2015-ös lapszámainak kedvezményes (500 Ft/darab) megvételére is.

A folyóirat, a korábbi lapszámok és a CD-lemez megrendelhető, illetve bővebb tájékoztatás kérhető a következő e-mail-címen:
nyugatplusz@majorbt.hu

BARABÁS SZILVIA

Felejtethetlen...

...pillanataid
arra várnak, hogy állj meg
egy pillanatra

CSONTOS MÁRTA

(Ön)súlytalanság

*Kívülről méltó az arc és az ész
belül vadállat
és gyámoltalan gyermek.*

(Weöres Sándor)

Önmagamnak vagyok ádáz ellenfele,
leszakadt lombok között járom a kertet,
kezemben meglapul az asszimetria,
nincs metszőollóm, szárazakat tördelek.

Saját virágomban sokszor rosszul
sikerül az önbeporzás, nincs gyümölcs,
nincs mag, s csak nézem, mennyire
lehetetlenné válik a betakarítás, s nincs
igazán valóság sem, csak valóságosnak
látszó körvonalak, válaszfalak sincsenek,
vagy erdei nimfákkal táncolok, vagy üldöznek
jóslatokból teleportált fogdmegek.
Nincs termésre kilátás az elsötétülő
égbolt kőfedele alatt, nincs körülöttem
semmi, csak párolgó temető-hideg,
ágaimon megborzongnak a levelek.

A semmit-tűrés még nem teszi indokolttá,
hogy győztesnek kiáltssam ki magam, nem tudok
helyet szorítani a póre hazugságok
gyors lábú árnyalakjainak, nem tudom,
hihetek-e még magukat ártatlannak valló
angyaloknak, kik derűsen hajladoznak lángoló
pallossal felégetett ösvényeik kígyóvonalán.

Fogaim között kettéhasad az álmok fátyol-
habos függönye, s megkezdődik az előadás.
Felöklendeztem már mindent, mit átadhatok, csak
túl könnyűnek találtatik az anyag és lélek
keveréke, túl kevés a tiszta maradvány kalóriaértéke.

AGÓCS SÁNDOR

**Két életet
élt***Turcsány Péter emlékére*

édesanyám édesanyám
nem némul a végső óra
nem némul a végső óra
víz folyik a koporsóra

megsiratja még az ég is
két életet élt egy alatt
két életet élt egy alatt
másik fele itt is maradt

édesanyám édesanyám
túl közel jött most az Isten
túl közel jött most az Isten
hogy minket is megkísértsen

víz folyik a koporsóra
mentsük hát ki gyorsan onnan
mentsük hát ki gyorsan onnan
átázik a koporsóban

édesanyám édesanyám
nem némul a végső óra
nem némul a végső óra
víz folyik a koporsóra

két életet élt egy alatt
másik fele itt is maradt
másik fele itt is maradt
a vén gesztenyefa alatt

Pomáz–Kecskemét, 2015. október 16.

CSONTOS MÁRTA Elégtétel

A csendből már mindent kiszakítottam,
most itt ülök a falak árnyékában,
s látom, a tündérműt szirmai között
megint én vagyok az illedelmes zabigyerek,
s ahogy a színek hálót fonnak az elvirágozott
lombok fölött, már nincs, aki ecsetével
átfessen, nincs, aki fölém szelídítse az eget.
Hiába fekszem hanyatt a zöldben, csak
halvány körvonal maradok a lábnyomokban.

A csendből már mindent kiszakítottam,
s most itt keringek bátortalanul, itt vagyok,
mint egy eltévedt hang a jegenyenyár húrján,
s várok. Várom, hogy belém költözzön
egy gondtalan, könnyelmű utcazenész,
s én ott lógázhassam lábam Illés második
szekerén, büntelenül; másnaposan.

SZEPESI ZSUZSANNA Golgota

Seb a szíven, seb a szájon –
hogyha szólnál, nagyon fájjon
sebből vérző gondolat...

Seb az elmén, seb az álmon –
ha akarnál, nagyon fájjon
sebből vérző értelem...

Seb a kézen, seb a vállon –
hogyha tennél, nagyon fájjon
sebből vérző mozdulat...

Seb a fiún, seb a lányon –
ha becéznél, nagyon fájjon
sebből vérző szeretet...

Seb az éjen, seb az ágyon –
ha ölelnél, nagyon fájjon
sebből vérző szerelem...

Seb az égen, seb a tájon...
hogyha élnél, nagyon fájjon –
sebből vérző a világ.

Seb az úton – minden sávon –
merre indulj, hogy ne fájjon
sebből vérző életed?

PÁSZTOR ATTILA

Holtvágányról

Nagy László nyomán

Angyali fényben létező,
Szentjeid éltén lüktető,
Galambszívekben rejtető,
Mi felé halad az ember?

Hazugok, éber hitszegők,
Egeket s földet rengetők,
Sanyarúk sorsán cselet vetők,
Mi felé halad az ember?

Programozott célképernyőn
Elmesugár a „megmentőm”.
Gondolatot elsüllyesztőn
Mi felé halad az ember?

Kitalált múlt és rejtvények,
Havi egy óra költészet.
Csepegő késű böllérek,
Mi felé halad az ember?

Vigyázban álló bőrféjű
Hiszi, hogy ölni nagyszerű.
Pedig a lélek Egy-ügyű.
Mi felé halad az ember?

Szónoki fortélyt zengetők,
Háborúkat megtervezők,
Halálba népet kergetők,
Mi felé halad az ember?

Teleportált évezredek,
Tudott s hiányzó láncszemek,
Hamis a térkép, látlet.
Mi felé halad az ember?

Öt ágra festett csillagok,
Repülő csészealjások,
Szállva magamba hallgatok.
Mi felé halad az ember?

Felejtett angyalok előtt
Hullnak a mennyet döngetők,
Hullnak a szennyet pörgetők...
Ugye, még szeret az Ember!

GÁGYOR PÉTER

Badacsony

Kaposvár felől jövet
még alig látod az eget,
csak fák, dombok,
az út hosszan kanyarog,
a busz ablakában,
mint a régi moziban,
felbukkan egy-egy kép.
A hegyoldalon legelész
egy apró birkanyáj,
amott a csenevész
akácnál kutya ugat,
dombok, kanyarok –
makkok potyogtak,
majd kinyílik a táj,
mint egy könyv.
Szemedbe homály
szökik, tán könny,
sosem láttad még
ilyenek azt a hegyet,
vagy láttad valahol,
mégis őt álmodtad?
Szemedben a Badacsony
hegye kápráztat,
és most vagy otthon...

NOVÁK VALENTIN

Átlépés

Mit néz ez itt?! Mit néz, mit vizslat, mit utánoz? Harmincöt éve mellém szegődött és követ. Kezdem unni. Régebben még változott, nőtt egyre. Szikárabbak lettek pufók vonásai. Ma ugyanolyan. Megtört tekintettel, borostával, reménytelen vonásokkal, pufókról puffedtre vált fizimiskával.

Mégis van képe megállni a színem előtt, s engem bámulni. Arcátlan ripők, aki a túlvilág hideg válaszfalának másik feléről integet egyre, s téveszti önvalóját. Mert azt hiszi, lényeges, ha minden áldott nap meglát, s bennem vigasztalja magát, az összetörés előtt álló, viaszarcú figurát. Hite van. Pedig minden mozdulatát irányítom. Ő az enyém!

Mostanában egyre több időt tölt előttem. Mint ha szerelmes lenne... Azonban csak őszülő halántékát nézegeti tágra rémült szemekkel. Egy évvel ezelőtt pisztollyal toppant elé. Ne higgyék, hogy tapsoltam. Odanyomta a csövet a fehér pamacs közepére. Meghúzta a ravaszt. Azt hittem, végre megszabadulok tőle, de nem. Két hónapja meg egy kést fogott a kezében, mikor elé állt. Ez véget akar vetni, és halált aratni – gondoltam, s milyen igazam volt.

Kisvártatva megjelent megint. Anyaszült meztelenül rogyadozott. Dőlt róla a víz. A hajlataiból meg a csuklójából pedig a vér. A saját vérével írta az arcomra: „Seneca, te teljesen hülye vagy!” Senecának hívott, valami megfoghatatlan okból. Huzamosabb időre megszabadultam tőle. Így volt módom azon gondolkodni, miképp menekedhetnék meg jelenéseitől...

Azt hiszem, meggletem a megoldást...

Borotváltan, kipihenve torpant meg előttem, mikor hetekkel később benyitott. De most nem tollász-

kodott előttem, mint korábban, s az érzés lendületével tovább lépett. Egész nap nem láttam. Délután csak az ajtócsapódást hallottam. Elkerült. A folyosót semmibe vevő fürdőszobaajtón át egyenesen a kijárához suhant, s mire eszméltem volna, már ki is surrant a gangra, ahol szem elől tévesztettem.

Beesteledett. Éjfélre járhatott, amikor nyílt az ajtó. Bedőlt rajta. Arccal a földre. Szuszogó, öklendező percek teltek el, mire tápáskodni kezdett. Az előttem álló cipős szekrény szélébe vájta görcsös ujjait. Most az orrából dőlt a vér. Nevetségesnek hatott. Savótekintete majdnem rákenődött az enyémre. Először a vérét törültem le magamról, pontosabban az orrtövevről. Nem vette észre a változást. Igen, ez az, ez az a pillanat, amikor minden következmény nélkül megtehetem. Még egy kísérlet. Kezemet felé nyújtottam, amikor – még mindig a cipős szekrénykét markolászva – térdre szenvedte magát. Nézett merevült tekintettel, de nem látott...

Ujjaimmal megérintettem az arcát. Meg se rezent. A mellkasom kidomborodott a síkból, s belelégeztem bordáim az övébe. Bőrünk összesimult. A szám a száját érintette, majd a fejem száználvan fokot fordulva az övébe perdült. Kezünk előbb egybekulcsolódott, majd a következő pillanatban egybeolvadt. Közben ágyékom és a lábam is előtekerződött a síkvilágból. Az üveg csöndesen lükett, ahogy fölvetta a kilépés formáját. Már talpon állt, amikor befejeződött a költözés. Lábfejem beleépült az övébe, s készen is voltunk. A hullámzó üvegnek támaszkodtunk. Homlokunkat üveghullámok paskolták, hűtötték. Kiemeltük a fejünket. Csöpögött az üveg vissza az apró képfodrokba.

Csak annyit kérdeztünk magunktól: Hol vagyok?

www.tamaso.hu

Kis példányszámú könyvek és újságok gyártásának specialistája

TŐZSÉR ÁRPÁD

Hölderlin a toronyszobában

Elmájében a heszperidák kertje is rég bezárult,
a verseire, a toronyból, azért még vissza-visszapillant,
nem szemlélete, csak szeme őrzi a látványt.

Egy éjjel mintha szája vagy nyelve álmódott volna,
s mint Empedoklész a nektárban s méregben az általánost:
egyszerre érezte a gránátalma hatszáz tizenhárom magvának ízét.

Látta Aphroditét Ciprus szigetén, amint az első
gránátalmafát ülteti, s a szeretet és viszály két ága
az ellentétek bozótjává sűrűsödve benövi a kopár köveket.

Megint képként s gondolatként jött vissza belé a világ,
az asztalos Zimmermann festékes köténye a firmamentumra,
s maga Zimmermann Platon Demiurgoszára emlékeztette.

Verseiben egykor az éden még közönséges esőerdő volt,
de egy katakrézisben már csírázni készült a bűnös almamag –
ki a megmondhatója, a hatszáz tizenháromból melyik.

Látta: számára a Világmindenség most van igazán születőben,
Zimmermann mester némely termékében saját célképzetére ismert.
Reggelente már Empedoklész vascipőit is fel-felpróbálta...

ERDÉLYI MELINDA

„Szívem szabad madarának teret önnön egem ad”

„Az európai művészeteket nemcsak az európaiak... becsülik és csodálják, tanulmányozzák és interpretálják. Az európai kultúra közönsége roppant módon kiszélesedett.” – írja Edward Said. Ugyanakkor óvatosan kell bánnunk a kifejezéssel, hiszen felmerül a kérdés, hogy mit is nevezhetünk európai kultúrának? Sőt, mit nevezhetünk nem európai kultúrának?

Samuel P. Huntington úgy vélte, a világ kulturális alapon történő kettéosztása nem állja meg a helyét. „Bizonyos szinten a Nyugat kétségkívül egységesnek tekinthető, ám mi közös van a nem nyugati országokban azon kívül, hogy nem nyugatiak? ... Nem létezik egyetlen kulturális spektrum. A „Kelet” és „Nyugat” kulturális polarizációja is csupán csak abból az egyetemes... szokásból fakad, hogy az európai civilizációt nyugati civilizációnak nevezzük. „Kelet és Nyugat” helyett helyénvalóbb lenne „Nyugat és a többiek” beszélni, ami legalábbis arra enged következtetni, hogy sok nem nyugati típusú társadalom létezik. A világ túlságosan összetett ahhoz, semhogy a róla alkotott képet – gazdaságilag leszűkíthetnének Északra és Délre, kulturálisan pedig Nyugatra és Keletre.” (Samuel P. Huntington, A civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1998.)

Abban Huntingtonnak mindenképpen igazat kell adnunk, hogy a világ kulturális alapon történő felosztása megkérdőjelezhető, ámde tagadhatatlan tény, hogy a XV. században kezdődő nyugati kulturális fölény végül szinte az egész világon végigsöpört. Ez a dominancia a török irodalomban a *tanzimátnak* nevezett reformkorral vette kezdetét, azonban ténylegesen a *Szervet-i Fünún* című irodalmi folyóirat és a körülötte gyülekező irodalmárok csoportosulásában, az *Edebiját-i Dzsedide*-ben öltött testet.

Az 1860-as években kezdődő „Kelet-Nyugat háború” az utóbbi javára dőlt el az irodalomban a XIX. század végére. Ebben a rendkívül termékeny korszakban a török irodalom, legyen szó technikai vagy elméleti szempontokról, egyfajta nyugati minőséget nyert. A *Szervet-i Fünún* és a hozzá kapcsolódó irodalmi mozgalom a díván költészettel

szemben az úgynevezett „európai török irodalom” fogalma körül igyekezett meghatározni magát.

A díván-költészet a törökök klasszikus irodalma, amely a XIII–XIX. században, Anatóliában jött létre. A klasszikus török irodalom az iszlám kultúra közös jellemzőit hordja magán, mindamelllett az arab és perzsa irodalom hatása is erősen érezhető rajta. 1891. március 27-én, az Isztambulban megjelenő tudományos lap, a *Szervet* mellékleteként látott napvilágot a *Szervet-i Fünún* első száma, a török politikus, író és fordító, *Ahmed Ihszán* gondozásában. A lap eleinte naponta hagyta el a nyomdát, és elsősorban tudományos írások, valamint az európai technikai újításokat bemutató cikkek jelentek meg benne, míg szépirodalmi munkák csak kis számban kaptak helyet. Az elismert költő, *Redzsáizáde Mahmud Ekrem*, valamint *Ihszán* próbált mindent elkövetni, hogy a lap teljesen szépirodalmi orgánummá nője ki magát. Az eleinte tizenkét, majd tizennégy oldalas számokban 1893-tól *Alexandre Dumas*, *Alphonse Daudet*, *François Coppée*, *Théodore de Banville*, *Jules Verne* és *Paul Bourget* műveiből jelentek meg részletek oszmán-török fordításban, azonban csak 1895-ben következett be az a fordulat, amelynek köszönhetően a lap tisztán szépirodalmi jelleget öltött. Ebben az évben ugyanis egy másik folyóiratban rendszeresen publikáló költő, valamint *Redzsáizáde* között vita alakult ki arra vonatkozóan, hogy a rím vajon a szemnek, vagy inkább a fülnek fontosabb.

Ihszán, aki valamikor *Redzsáizáde* diákja volt, megjelentette mestere cikkét a szerző engedélye nélkül a *Szervet-i Fünún*-ban, a vita pedig nem várt fordulatot hozott. Ekkor született a döntés, hogy a lapnak más minőséget kell kapnia, és *Redzsáizáde* egy másik diákja, *Tevfik Fikret* lett a lap szerkesztője. Nyomban több költő csatlakozott a folyóirathoz, így létrejött az *Edebiját-i Dzsedide*, az Új Irodalom mozgalom. Bár maga a lap 1944-ig létezett, ma a *Szervet-i Fünún*, illetve az *Edebiját-i Dzsedide* elnevezéseket az 1896-tól (amikor a lap vezetése *Fikret* kezébe kerül) 1901-ig (ekkor a lap átmenetileg megszűnt) tartó mozgalom elnevezéseként használják. A mozgalom elsődlegesen a díván köl-

tészetten szemben lépett fel, ezáltal fontos szerepet játszott a hagyományos és új, valamint a helyi (oszmán-török) és európai irodalom között feszülő vitában. (İsmail Parlatır, Servet-i Fünûn. In: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36. İstanbul, 2009, 573-575.)

E mozgalom másik fontos jellemzője, hogy erősen kötődött a *l'art pour l'art* eszméjéhez. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy az akkori erős cenzúra eleve lehetetlenné tette, hogy a költők és írók politikai és társadalmi kérdésekkel foglalkozzanak. Bár a mozgalom költői úgy tartották, bármi lehet egy vers témája, végül a politikai nyomás következtében, elsősorban a szerelem, természet, a család és a mindennapi élet kérdéseivel foglalkoztak.

Az irodalmi nyelv fejlesztése szintén a mozgalom célkitűzései közé tartozott. Az *Edebiját-i Dzsedide* írói és költői meglehetősen összetett nyelvhasználatra törekedtek, amely ismét felerősítette a már korábban elindult vitát a hagyományos, illetve modern irodalom képviselői között. A költők korábban számukra ismeretlen versformákkal is kísérleteztek, így számos szonett és terzina látott napvilágot. Szívesen próbálkoztak szabad versekkel, amelyekben igyekeztek a sorokat és versszakokat megbontani. Ezzel ellentétben a versek témái meglehetősen egyszerűek voltak, mellőzték a költői mélységeket. A korábbi generáció főleg metafizikával foglalkozó versei helyett Redzsáizáde Mahmud Ekrem könnyed témáit részesítették előnyben. Ekrem hangsúlyozta, hogy nem fontos az időmértékes verselésre vagy a rímek használatára törekedni, helyette sokkal lényegesebb a költői intenzitás, a változatos hang- és gondolatalakzatok használata. Ezzel útjára indította a prózavers műfaját Törökországban.

A regény- és novellairodalom ugyancsak jelentős változáson és fejlődésen ment keresztül. A hosszas leírások helyett inkább a lélektani folyamatok bemutatására törekedtek, és mély, összetett irodalmi nyelvezetet igyekeztek használni. A regények nyelvezete és a leírások realista vonásokat mutatnak, meglehetősen részletesek és tárgyilagosak, míg a szereplők olykor végletesen romantikusok, akik álomvilágban élnek, és akiket erősen befolyásolnak érzelmeik. Egyes vélemények szerint az erős politikai nyomás miatt azt tervezték, hogy kivonulnak a társadalomból. Első terveik szerint Új-Zélandra szerettek volna menni, majd később egy manisza birtokban gondolkodtak (Manisza, Nyugat-Törökországban található tartomány, illet-

ve az azonos nevű székhelyének elnevezése), ez az álmuk azonban végül nem valósult meg, mindössze műveik őrzik ennek emlékét. (M. Orhan Okay, Edebiyat-i Cedide. In: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10. İstanbul, 1994, 398-399.)

Az *Edebiját-i Dzsedide* mozgalom lángja jóllehet 1901-re kialudt, a *Szervet-i Fünûn* folyóirat még hosszú évekig megjelent, mint a későbbi irodalmi mozgalmak orgánuma. 1901-től visszatért eredeti profiljához, így elsősorban tudományos, orvosi és technikai témájú cikkek jelentek meg benne, és ez a tendencia jellemezte a *Szervet-i Fünûnt* egészen 1908-ig, a mesrutiyet kihirdetéséig. A mesrutiyet az Oszmán Birodalomban az 1876 és 1922 közötti alkotmányos korszak volt. Az első 1876-1878-ig tartott, míg a második 1908-ban, az országgyűlés újbóli összehívásával kezdődött, és 1922. november 1-én, a szultanátus eltörlésével ért véget. (M. Şükür Hanioglu, Meşrutiyet. In: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29. Ankara, 2004, 388-393).

A korszak szabad légkörében felnövekvő költőnemzedék ismét egy új, friss irodalmi jelleget igyekezett adni a lapnak, melynek nyomán 1910-ben újabb mozgalom jelentkezett, a *Fedzsr-i Átı*. Egy közleményben jelentették be az irodalmi csoportosulás megalakulását, amelyben egyúttal céljaikat is megfogalmazták, vagyis, hogy alaposabban kellene tanulmányozni a nyugati irodalmat, továbbá irodalmi konferenciákat kellene szervezni. A *Fedzsr-i Átı* témaválasztás, forma és az irodalmi nyelvhasználat tekintetében gyakorlatilag semmiben sem különbözött az *Edebiját-i Dzsedide* mozgalmától.

Mindeközben Tesszalonikiben kezdetét veszi az Új Nyelv elnevezésű irodalmi mozgalom, amelynek elsődleges célja a nyelv „törökösítése”, illetve egyszerűsítése volt. Velük szemben élesen felléptek a *Szervet-i Fünûn* költői és írói. Később elcsendesedett ez a kultúrharc. Bár a birodalom modernizálása a tanzimáttal vette kezdetét, mégis a *Szervet-i Fünûn* és a körülötte kialakuló irodalmi mozgalmaknak köszönhető, hogy a török irodalom fokozatosan elnyerte sajátos, nemzeti jellegét, létrehozva egy rendkívül gazdag új irodalmi hagyományt.

Tevfik Fikret, akinek személye és folyóirata köré csoportosult az új irodalom megteremtéséért harcoló fiatal írónemzedék, így fogalmaz Ars Poeticájában: *Segélyt sehol nem remélek, mások szárnya sose kell. / Szívem szabad madarának teret önnön egem ad. / Rabbilincstől meghajolni? – testem nem viseli el, / Gondolatom, agyam, lelkem – költő vagyok! hát – szabad.* (Jobbágy Károly fordítása).

SPANGEL PÉTER

Szilágyi Tibor kalandjai

Az utolsó színészbölcények egyike. Egyénisége, pontos játéka révén kivételes színházi esztétikával ajándékozta meg a nagydeműt Petruchioként, Falstaffként, II. Fülöpként, Willy Lomanként, Káinként.

Egy időben a filmvászon is elképzelhetetlen volt nélküle: remekelt a Gyertek el a névapomra! című Fábri-alapvetésben (ami Karinthy Ferenc drámájára épült), vagy a Hideg napokban (Kovács / Cseres). Lino Ventura, John Cleese és a Star Wars Dooku grófjának (Christopher Lee) magyar hangja. Bár Szilágyi írónak sem utolsó...

Sosem volt öncélú, magamutogató. De hűséges sem, mert hogy fontos volt számára a szakmai előrelépés, ezért vándorszínésznek is beillik. (Néhány állomáshely fordulatos pályájáról: Kecskemét, Veszprém, József Attila Színház, Nemzeti, Víg, Új Színház, Sopron.)

A budai Ciszterci Gimnáziumban volt „jóskás”, ahová Latinovits Zoltán és Vallai Péter is járt. Már gimnazistaként, az iskola legendás diákszínpadán Otto Frankot, az apát alakította, s mivel érdekelte tehetsége korán megmutatkozott, jelentkezett a főiskolára, ahová rögtön felvették.

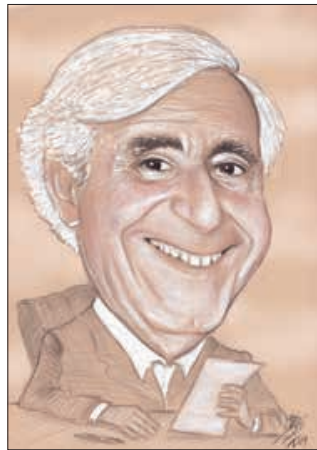
Az akkori „jó szokás” szerint a tanulás előtt még a katonaság várta. A sorozáson aratta első

szakmai sikerét. A pórén a bizottság előtt álló fiatalembernek, a magas rangú krumplovirágos felszólítására szavalnia kellett. Barátunk elkezdett Arany János Vörös rébék című versébe, ám pillanatokon belül irgalmatlan röhögés hullámzott végig a termen. A kétszáz sorkatonára észrevette ugyanis, hogy a bizottság egyik tagjának is rőt a lobonca...

A jóízű sztorikkal színesített „igazmeséből” az is kiderül, hogy friss diplomával a kezében, a Kecskeméti Katona József Színházba kapta első szerződését. Késésben volt, ezért a fővárosból taxival érkezett, és mivel egy peták sem csörömpölt a zsebében, előleget kért, hogy rendezni tudja a ceket. Radó Vilmos, a legendás színigazgató a próba után raportra hívta. A fejmosás nem maradt el, de végül az előleg mellett, fizetésemelést is kapott a „vagány gyerek”.

És innen már nem volt megállás. Szinte észrevétlenül telt el közel fél évszázad. A színészcóriások – köztük Várkonyi, Sinkovits, Ruttkai Éva, Major, Páger, Somogyvári – a bizalmukba avatták. A kötetben látható, jó érzékkel válogatott fekete-fehér fotográfiák pedig nemcsak alátámasztják Szilágyi mondandóját, de színháztörténeti érdekességekkel szolgálnak.

(Katonai szakképesítése SZÍNÉSZ – IAT Kiadó)

GAÁL TIBOR (T-BOY)
illusztrációja

JÓZSEF ATTILA
SZÍNHÁZ

Görgey Gábor

Komámasszony, hol a stukker?

vígjáték

RÉKASI KÁROLY - UJRÉTI LÁSZLÓ - SZEREDNYEY BÉLA
FILA BALÁZS - NEMCSÁK KÁROLY

RENDEZŐ: HUSZTI PÉTER

www.jozsefattilaszhaz.hu

– Belvárosi csodák –

SCHWALM ZOLTÁN

Élet / képek

(dalfoszlány a Ferenciek teréről)

Galambok röpülnek az ég felé repesve,
keresve kilátót, magaslest, párkányt,
emberörvényre látnak fentről,
a Ferenciek terén, a kopogó járdán.

Ideleln zajos a placc, a hetes busz fujtat,
de a zebrán átsiet egy csapat leány,
kacagva éneklük, sosemvolt-kotta szerint,
hogy szép az élet, s hogy ez a hazám.

A ferences templomban Haydn Requiem-je
betölt teret, lelket, templomot, egérlyukat,
s megálljt parancsol – szelíd erőszak lassítja
a huszonegyedik századi robotfutamokat.

(De) turisták érkeznek a Kárpátia mellől,
szelfibottra szűrva a látnivalót,
(míg) az Ibolya előtti teraszon lógnak
hubertust nyeldeklő városlakók.

A metróból felfelé suhancsereg rohan,
(most) hoppon maradt az ellenőrhád,
a sarki boltból kilép egy néni,
kezében cekker, benne csirkenyak.

A Centrálban Ady képe, az asztalon: Flódní-fantázia,
a Bonnie-ban Köveskálit hajt fel a művészúr fia,
a Pilinszky-közből erre siet egy nyugdíjas filmes,
babakocsis asszonyra köszön a közértes.

S galambok érkeznek magasból a mélybe,
tollfosztó zuhanórepülésben,
kenyérgalacsint lelve a talpak alatt,
a Felszab téren, ahol morzsa mindig akad(t).

BOZÓK FERENC Téltánc

Lazult cserép fel és lejár,
jojózik.
Metál zenét süvölt a szél,
pogózik.
A téli szél forog veled
ezerrel.
Karod ragadja, táncba ránt
december.
Nem óv kabát, se bőr: A szív
a célja.
Szívedbe fut, miként a tőr
acélja.
Fogódzanál akármibe,
hiába.
Felöklel, és a mellkasod
cibálja.

B E L V Á R O S

A JÖVŐ VÁROSA

támogatásával.

„A hó különösen nagy passzió volt nekem, és az, hogy hóban a városrészek egészen mások, olyannyira, hogy el is lehet tévedni az ismerős utcák közt.”

Szerb Antal

MISKE EMŐ AJÁNDÉKA A NYUGAT PLUSZ OLVASÓINAK!

A mű címe:
Évszakünnep: Tél

„Elsősorban mítoszokban, archetipusokban, toposzokban vándorlok a saját időmön keresztül. Mindegyik kép magában hordozza vagy a belső teret, vagy a múlttal valamiféle találkozást, ezért a táj nem táj, a kép pedig inkább idő” – rögzítette a művész a Pápai Református Kollégium Gimnáziuma és Művészeti Szakközépiskolája dísztermében nyílt kiállításán, néhány hete pedig az Óbudai Társaskör „Babits, Görögszó, Krúdy, Újnyugat” előadásán is hasonlóképpen mutatta be műveit.